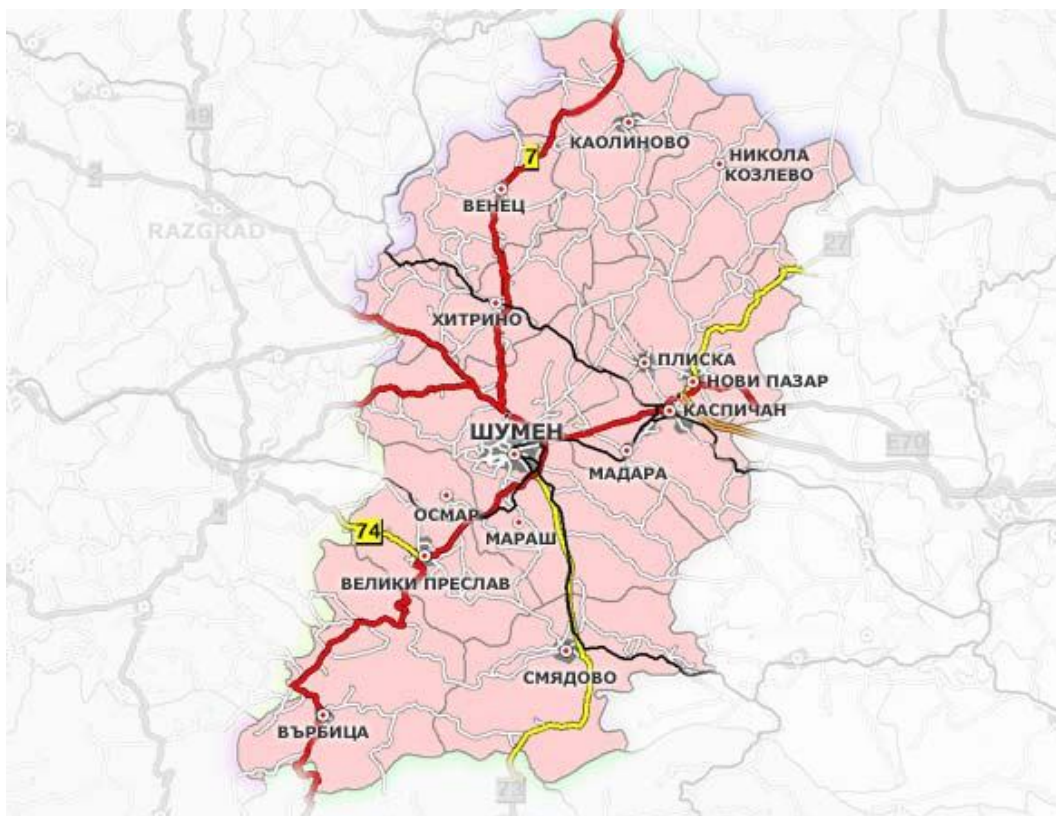

АНАЛИЗ НА СИТУАЦИЯТА И ОЦЕНКА НА ПОТРЕБНОСТИТЕ В ОБЛАСТ ШУМЕН

ФИНАЛЕН ДОКЛАД

Юни 2010 година

Настоящият доклад е изготвен от:

Д-р Емилия Станчева – Заместник областен
управител на област Шумен

Хрисимира Христова – Главен експерт в Областна
администрация Шумен

СЪДЪРЖАНИЕ:

1.	Въведение	4
2.	Методология	5
2.1.	Цели и обхват на проучването	5
2.2.	Методи и инструменти за проучването и анализа	6
3.	Описание на ситуацията в област Шумен	9
3.1.	Обща характеристика на областта	9
3.2.	Население – демографска характеристика	9
3.3.	Икономическо развитие на област Шумен	15
3.4.	Здравеопазване	21
3.5.	Образование	22
3.6.	Жилищни условия	25
4.	Анализ на групите в риск в област Шумен	26
4.1.	Фактори, които пораждаат риск за различни групи от населението	26
4.2.	Деца, настанени в специализирани институции	28
4.3.	Деца, настанени в приемни семейства	29
4.4.	Деца, настанени при близки и роднини	29
4.5.	Деца с увреждания	29
4.6.	Деца в риск	30
4.7.	Пълнолетни лица с увреждания	34
4.8.	Лица и семейства в неравностойно положение	35
5.	Оценка на социалните услуги в област Шумен	38
5.1.	Специализирани институции в област Шумен	38
5.1.1.	Специализирани институции за деца	38
5.1.2.	Специализирани институции за възрастни	41
5.2.	Услуги в общността	44
5.2.1.	Услуги в общността за деца и семейства	44
5.2.2.	Услуги в общността за деца и възрастни хора с увреждания	50
5.2.3.	Услуги в общността за възрастни хора с увреждания	50
6.	Заклучения и препоръки	63
6.1.	Основни изводи от ситуационния анализ и оценката на потребностите	63
6.2.	Общи изводи за наличните социални услуги	63
6.3.	Препоръки	65
7.	Използвани съкращения	67

1. Въведение

Ситуационният анализ и оценката на потребностите на рисковите групи в област Шумен е етап от процеса на стратегическо планиране на социалните услуги на областно ниво.

Областното планиране се осъществява с прякото участие на всички заинтересовани страни – областна администрация, общини, Регионалната дирекция „Социално подпомагане” (РДСП) и териториалните дирекции „Социално подпомагане”, доставчици на услуги, граждански организации, местнобазирани държавни институции, представители на целевите общности и рисковите групи.

Аналитичният доклад е продукт на съвместните усилия на екип от експерти на всички заинтересовани страни в областта и обобщава резултатите от проучването и оценката на потребностите от социални услуги в област Шумен, проведено през май-юни 2010 г.

Техническото звено (ТЗ) за деинституционализация към УНИЦЕФ и АСП координира процеса на планиране, подкрепя изработването и изпълнението на областната стратегия чрез техническа помощ - за управление и предоставяне на социални услуги и консултации за разработване на проекти по оперативните програми.

Предварителният аналитичен доклад обобщава резултатите от проучването и оценката на потребностите от социални услуги в област Шумен, проведено през май - юни 2010 година. Проучването е извършено с активното участие и приноса на представители на всички заинтересовани страни в областта.

2. Методология

2.1. Цели и обхват на проучването

Проучването на ситуацията в област Шумен е фокусирано върху нуждите от социални услуги, разглеждани в общия контекст на социо-икономическите проблеми, политики и мерки за социално включване на уязвимите общности и групи от населението в областта.

Оценката на потребностите е основа за планирането – тя е необходима, за да може планирането да отговори на реалните нужди от социални услуги за рисковите групи, да съответства на реалните възможности и капацитет на местните партньори за осигуряване на необходимите услуги и – в по-широк план – да съответства на дългосрочните тенденции в развитието на област Шумен.

Цели

Целите на проучването са:

- Да се очертае общата социо-демографска и икономическа картина на населението в област Шумен – проблематика, настояща ситуация и тенденции в развитието;
- Да се анализират факторите, които създават рискове пред индивиди (общности) групи по отношение на тяхната социална интеграция и социалната кохезия;
- Да се определи кои са индивидите и групите в риск – какви са техните характеристики, брой и териториално разположение; какво е отражението на рисковите фактори върху тях;
- Да се оценят възможностите на наличните ресурси, както за подкрепа на идентифицираните групи в риск чрез развитие на социалните услуги, мерки за преодоляване на създадените проблеми, така и за превенция на риска.

Обхват на темите на проучването

Обхватът на темите на проучването включва широк кръг социо-икономически проблеми, демографски тенденции, общо състояние на сектора социални услуги в област Шумен като осигурени човешки ресурси, достъп, капацитет и качество на наличните услуги. Потърсена е обратна връзка и за нагласите и очакванията от областното планиране на заинтересованите страни – местна власт, териториални структури на АСП, граждански организации, доставчици и потребители на социални услуги. В географско отношение обхватът на проучването покрива всички общини на територията на област Шумен, като се обръща специално внимание на малките изолирани населени места, където живеят малобройни рискови групи.

В контекста на стратегическото планиране на социалните услуги се очертават и **практическите ползи от ситуационния анализ**. Обобщените резултати от проучването и заключенията в аналитичния доклад ще осигурят:

- Профил и характеристика на отделните рискови групи и подгрупи, необходими за дизайн на услугите и мерките, включени в областната стратегия, които да съответстват на специфичните потребности на всяка група;
- Детайлна информация за броя на индивидите и групите в риск, които да бъдат обхванати от социални услуги и/или от съпътстващи мерки за социално включване, както и разположението им в населените места в общините на областта.
- Обосновка за избора на приоритети и стратегически направления в Областната стратегия и план за развитие на социалните услуги в област Шумен;

Обобщените изводи от анализа на ситуацията и събраните конкретни данни са важни за адекватното планиране на капацитета на предвижданите социални услуги и за избора на тяхната форма – начин на осигуряване на достъп и достигане до клиентите, обслужващи едно или няколко населени места в една или повече общини, както и за разработване на „смесени“ услуги за рискови групи – комбиниране на две или повече услуги под един „административен покрив“.

2.2. Методи и инструменти за проучването и анализа

В процеса на събиране на информация се включиха представители на всички заинтересовани страни от областта, обединени в работни групи на териториален принцип по общини, и координирани от екипа на Техническото звено и РДСП – Шумен. Териториалните работни групи работиха на доброволен принцип, мотивирани от убеждението за необходимостта от адекватна работеща областна стратегия и план за развитие на социалните услуги, която да допринесе за решаване на острите социални проблеми сред населението в област Шумен.

Същевременно, този подход спомогна за осигуряване на достъп до почти всички налични **източници на информация** в областта, като:

- Анализи, доклади, стратегически документи на национално, областно и местно ниво
- Статистически бази-данни, редовно събирани и актуализирани от:
  - институциите на областно ниво - като РДСП, РИО на МОМН, РЦЗ, РЗОК, ДБТ;
  - общинска администрация – ГРАО и отделите, отговорни за социални, образователни и хуманитарни дейности и др.,
  - ДСП и отделите „Социална закрила“ в общините;
- Местни комисии за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни, РПУ, Детска педагогическа стая, които текущо документират своя опит и практика и разполагат със статистика за специфични групи на деца в риск;
- Данни, документация и експертиза на доставчиците на услуги за действащите социални услуги в общините
- Училища, болници, лични лекари и пр., които разполагат с информация за състоянието на свързаните сектори със социалните услуги.
- Граждански организации и НПО.

Представеният предварителен аналитичен доклад е изготвен на основата на частични данни за броя и състоянието на рисковите групи, събрани от териториалните работни групи. Включена е статистическа информация от 10-те общини в областта, което дава възможност да се изведат общите тенденции, но не е достатъчно като основа на планирането на конкретните мерки и социални услуги. В Таблица 1 по-долу са описани получените данни от териториалните работни групи към момента на обобщаване на предварителния доклад. (Данните в Таблица 1 за получените карти за социалните услуги са представени като процент от очаквания брой карти.)

Таблица 1: Получени карти за информация от териториалните работни групи

Община	Карта за статистически данни	Профил на община	Персонал община	Персонал ДСП	Инф. карти за социалните услуги
Венец	X	X	X	X	X
Велики Преслав	X	X	X	X	X
Върбица	X	X	X	X	X
Каолиново	X	X	X	X	X
Каспичан	X	X	X	X	X
Никола Козлево	X	X	X	X	X
Нови пазар	X	X	X	X	X
Смядово	X	X	X	X	X
Хитрино	X	X	X	X	X
Шумен	X	X	X	X	X

Използваните методи за събиране на информация включват:

- Документално проучване на съществуващи анализи, доклади, стратегически документи на областната и местната администрация (като стратегии, дългосрочни програми и планове за развитие);
- Систематизиране и обобщаване на статистически данни, регулярно събирани от общинската администрация и местно-базираните държавни институции;
- Събиране на допълнителна статистическа информация за разпределението на ключови рискови групи по населени места чрез включване на „ресурсни хора” по места (като кметове и кметски наместници на прилежащите към общината села и махали);
- Посещения на място от екипа на ТЗ за наблюдение, срещи и дискусии с представители на общини, областна администрация, услуги, териториални структури на АСП, НПО, целеви общности и групи в риск.

При обработването на данните и анализа на ситуацията са прилагани количествени и качествени методи, сравнителен анализ на състоянието и тенденциите в свързаните сектори.

Наред с това е събрана информация за социално-икономическото и демографското развитие на областта и общините, уточнени са отделни качествени и количествени параметри на развитието на отделните общини. Получените годишни касови отчети позволяват да се направи анализ на финансовите възможности на отделните общини в развитието на социалните услуги.

3. Описание на ситуацията в област Шумен

3.1. Обща характеристика на областта

Област Шумен е част североизточния регион за планиране, който включва и областите Варна, Добрич, Разград и Търговище. По брой на общини, включени в състава ѝ - 10 на брой, областта е на второ място в посочения район на планиране след Варна (12 на брой).

Общата площ, която заема областта е 3 389.7 кв. км, което е 3.1 % от територията на България. По този показател сме на 16-то място сред 28-те области в страната. Сред десетте общини най-обширна е Шумен - 652.3 кв. км, а най-малка Венец - 222.6 кв. километра.

Разпределението на територията в проценти е, както следва: земеделски земи - 61.2; горски площи - 28.9; населени места и други урбанизирани територии - 5.7; водни площи - 1.4; територии за добив на полезни изкопаеми - 2.0; територии за транспорт и инфраструктура - 0.8. Районът обхваща 4.2 на сто от урбанизираните територии на страната и близо 18 на сто от тези на североизточния регион за планиране. През областта преминават реките Камчия, Врана, Крива река и Провадийска. Средната надморска височина е различна за отделните общини, и е най-висока за Венец - 370 м. и най-ниска за Шумен - 204 метра.

В състава на областта се включват 10 общини и 151 населени места, от които 8 града. Най-голям - 27, е броят на населените места в община Шумен, а най-малък – 9 е броя в община Каспичан.

В района няма напълно обезлюдени села. Броят на кметствата е 122. Съгласно Закона за административно - териториалното устройство на Р България едно населено място е кметство, ако има население над 250 души.

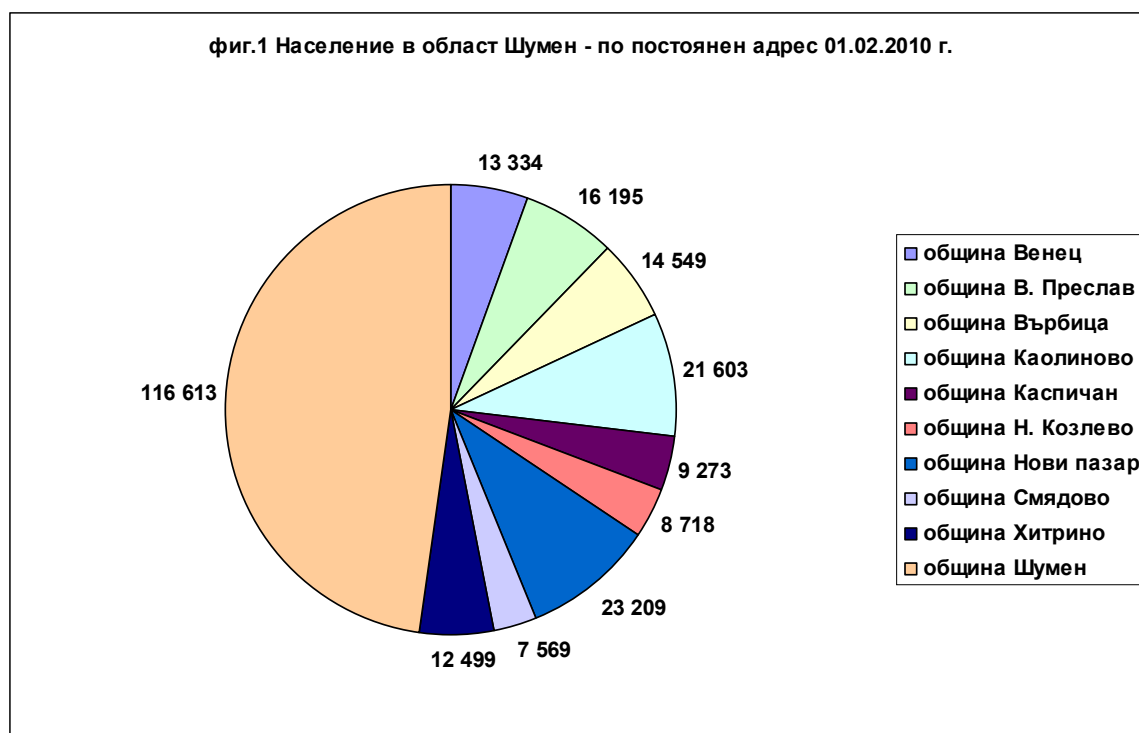
Територията на областта се отличава с благоприятно географско положение, което е предопределило преминаването през нейната територия на важни транспортни магистрали – първокласните пътни връзки София-Варна и Русе-Варна, меридионалният път I-7, който в перспектива след откриване на ГКПП „Лесово-Хамзабейли” следва да прерасне в международно трасе, свързващо Румъния и Турция, както и важните жп-линии София - Горна Оряховица - Варна, Бургас – Карнобат – Шумен - Варна и Русе -Каспичан - Варна. Тези особености на областта са я формирали от една страна като транзитна територия за осъществяваните транспортни и икономически връзки в рамките на Североизточния район за планиране, а от друга – във важен хинтерланд, подпомагащ интензивното развитие на икономическия и туристически център Варна и на Черноморието като цяло. Тези сравнителни предимства на областта, в комбинация с наличните уникални антропогенни туристически ресурси подчертават нейната инвестиционна и туристическа атрактивност.

3.2. Население – демографска характеристика

Общ брой на населението, гъстота, съотношение между общините

По данни на ТЗ „ГРАО” Шумен, населението в областта по постоянен адрес към 01.02.2010 г. е 243 562 души.

Данните включват всички лица с българско гражданство, които имат постоянен адрес в областта, независимо дали живеят в България или не.

Най-голяма е община Шумен – 116 613 души, най-малка е община Никола Козлево – 8 718 души. Преобладаващата част от населението в областта живее в градовете.

Областният център Шумен е десетият по големина град в страната, с население към края на 2009 г. е 102 097 души.

По население област Шумен е на 16-то място сред 28-те области в страната и на трето място в североизточния регион за планиране, след Варна и Добрич.

Данните показват неравномерното разпределение на населението по общини.

Поради различните условия за труд и обитаване в отделните общини от областта, съществуват и значителни различия в средната географска гъстота на населението им.

Най-населена е община Шумен, където гъстотата на населението е почти 3 пъти по-голяма от средната за областта. В община Шумен е концентрирано почти половината (около 48%) от населението на 10-те общини, съставляващи област Шумен

¹Таблица 2: Площ и гъстота на населението на област Шумен по общини към 31.12.

Общини	Площ км. ²	Гъстота ³ на населението на км.			
		2005	2006	2007	2008
Велики Преслав	277.6	57.1	56.6	56.4	55.9
Венец	222.6	32.6	32.1	31.9	31.5

¹ Данни на ТСБ Шумен

² Площта е към 31.12.2000 г.

³ Гъстотата на населението е изчислена с площта към 31.12.2000 г.. За 2005 г. и 2006 г. - с населението към 31.12., а за 2007 г. и 2008 г. е изчислена със средногодишното население

Върбица	456.8	23.8	23.6	23.5	23.3
Каолиново	293.5	42.6	42.5	42.5	42.2
Каспичан	274.5	34.3	33.9	33.8	33.3
Никола Козлево	264.3	25.7	25.5	25.3	24.8
Нови пазар	317.6	60.3	60.0	59.8	59.2
Смядово	353.8	22.1	21.7	21.6	21.2
Хитрино	276.7	25.1	24.5	24.3	23.8
Шумен	652.3	155.6	156.3	156.2	156.2
Общо	3389.7	58.4	58.3	58.1	57.8

През последните 40 години има изразена тенденция към концентрация на населението от областта в град Шумен и селата от общината, което се дължи на развитието на града като административен, социален, културен и индустриален център. Същевременно териториите на повечето от останалите общини от областта бързо се обезлюдяват и днес най-слабо населени са общините Смядово, Върбица и Хитрино, които разполагат с ограничени стопански и демографски ресурси.

Основните тенденции в демографското развитие на страната, които са валидни и за област Шумен са: забавяне темповете на намаляване на населението; повишаване равнището на раждаемостта; запазване високото равнище на смъртност.

Механичният прираст за областта като цяло е отрицателен. По официални данни през 2009 г. от населените места на областта се изселват 4721, като се заселват 3917 души. За сравнение, през 2008 г. от областта се изселват 4104 души, а се заселват 3818 души.

Шуменци са по-млади от среднестатистическите българи. Средната възраст на населението при нас е 40.4 години, а за страната 41.7 години. Столетници са 7 души – пет жени и двама мъже жени.

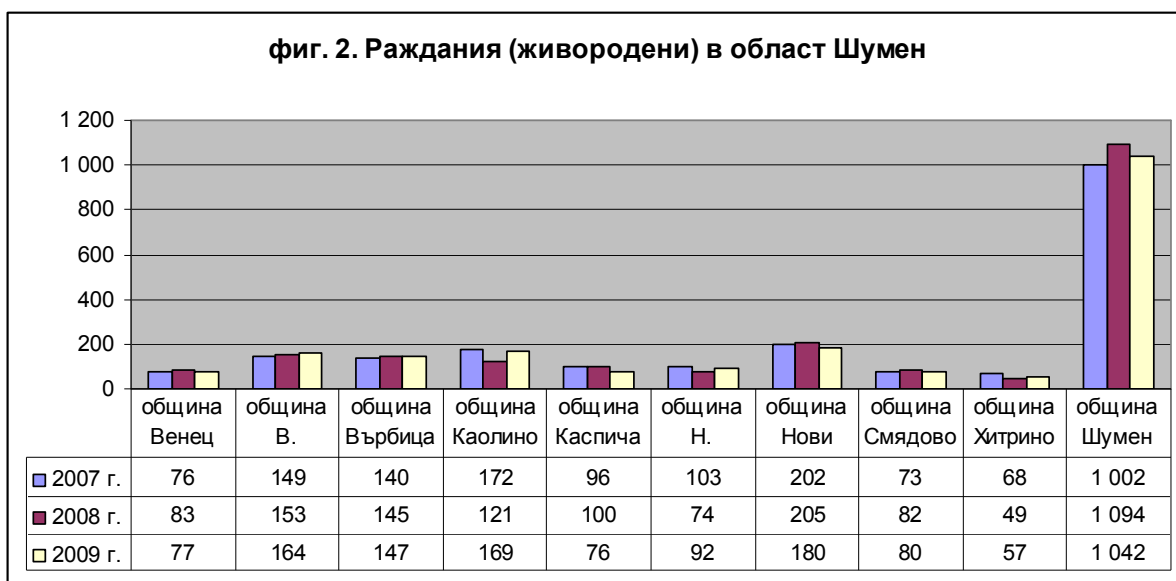
Ниво на раждаемост, смъртност, естествен прираст, тенденции

Тенденциите в развитието на демографските процеси в областта, както и стойностите на основните демографски показатели са съпоставими със средните за страната.

Раждаемост

През 2009 г. в нашата област проплават 2084 живородени деца, с 22 по-малко спрямо 2008 г. (2106). Живородените се разпределят по общини и области на база настоящия адрес на майката. По традиция, момчетата са повече от момичетата.

През 2009 г. най-голям е броят на живородените в шуменската община (1042), а най-малък в хитринската (57).

Раждаемостта на 1000 души от населението за областта е 10.7 промила, който съвпада с този на страната. Коефициента на раждаемостта в област Шумен запазва своята стойност спрямо 2008 г., а спрямо 2007 г. е по-висок (10.6).

По този показател се нареждаме на осмо място сред останалите области, заедно с област Пазарджик. На първо място, с най-висок коефициент през 2009 г. е област Сливен (13.8), а с най-нисък Видин (7.8).

Преди 20 години, през 1988 г. в шуменския регион са родени 3569 деца, а коефициентът на раждаемост е 13.9 промила.

Шуменки раждат на по-ранна възраст в сравнение със средностатистическата българка. Средната възраст на майката при раждане на дете при нас е 26.6 години, а за страната 27,1. Средната възраст на майката при раждане на първо дете при нас е 25.0 години, а за страната 25.6.

През 2009 г. 278 деца в областта са родени от майки под 20 годишна възраст.

Най-голям - 630, е броят на живородените, чиито майки са на възраст от 25-29 години. Общо 19 деца са родени от жени над 40 годишна възраст, като в един от тези случаи жената е на над 45 години. За шест от тези майки това е първо раждане, за 4 - второ; за една - трето; за 2 - четвърто; за две - пето; за две - седмо; за една - осмо.

Смъртност

През 2009 г. в региона са починали общо 2 669 лица, 1 395 от които мъже. Регистрираната смъртност на 1000 души от населението е 13.7 промила, при 14.2 за м.г. за страната. Спрямо 2008 г. смъртността е спаднала с 1.1 пункта. По този показател се нареждаме на 12 място. С най-ниска смъртност са област Благоевград (11.3) и област Кърджали (11.3), а с най-лоши стойности Видин (21.5).

Детската смъртност (умрели деца на 1000 живородени) се колебае значително през отделните години. През 2001 г. тя е 21.1 промила, през 2005 и 2007 г. пада под 10 промила, а за 2009 г. е 11.5 промила. Коефициентът е над средния за страната, който е 9.0 промила. С

най-неблагоприятни стойности е област Сливен (21.6). Най-ниска смъртност при децата е регистрирана в област Благоевград (4.8).

В община Нови пазар през 2008 г. е регистрирано европейско равнище на детска смъртност от 4.9 на хиляда. Под 10 промила е стойността на показателя и в община Шумен. Тревожно висока е детската смъртност в Никола Козлево - 40.5 промила. Общината не за първи път заема челно място в региона по този показател. Високи са и стойностите в Смядово - 36.6 промила и Каолиново - 33.1 промила.

Естествен прираст, тенденции

Така посочените данни за раждаемостта и смъртността формират отрицателен естествен прираст на населението от минус 3.0 на хиляда. Тази стойност е по-ниска от миналогодишната за областта (минус 4.1 на 1000), но по-ниска от средната за страната, която е минус 3.5 на 1000. Във всички области, с изключение на област Варна (плюс 0.2) и София-град (плюс 0.2) естествения прираст е отрицателен. За сравнение през 2008 г. е нямало област, в която естественият прираст да е положителен.

Населението намалява ежегодно. Темпът на намаление е съизмерим с този за страната и останалите региони. С изключение на Варна, Бургас и столицата (която е самостоятелна област), във всички останали области населението намалява.

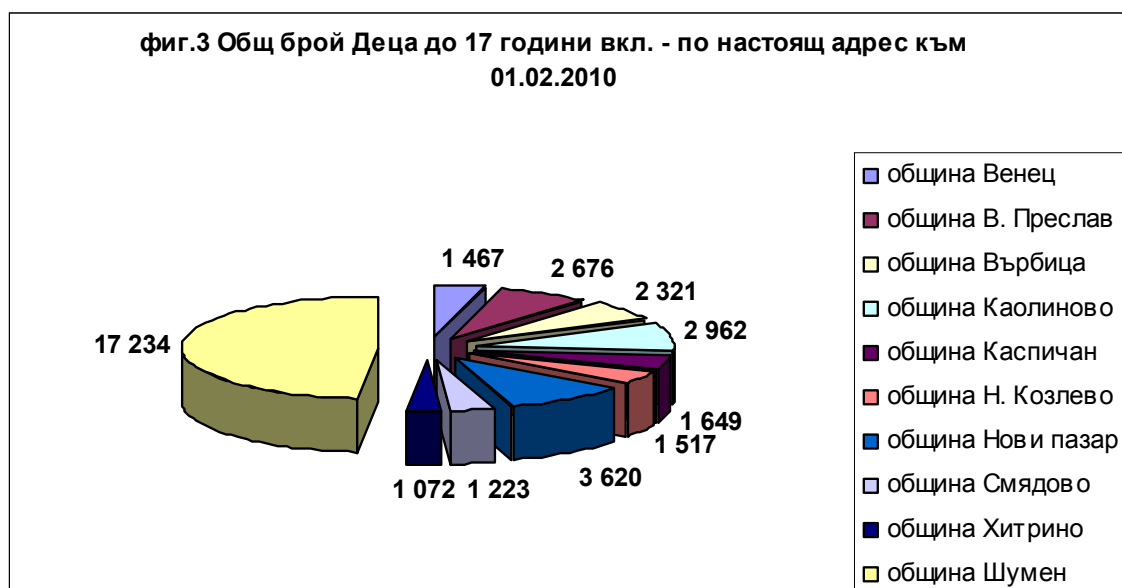
Тенденциите в развитието на демографските процеси в областта, както и стойностите на основните демографски показатели са съпоставими със средните за страната.

Населението в областта застарява. Основната част - 62.9 на сто е в трудоспособна възраст. Над трудоспособна възраст са 20.08 на сто. Младите, на възраст до 17 навършени години намаляват ежегодно.

Като цяло, трудоспособното население е съсредоточено в градовете, докато трудовият потенциал в селата се топи.

Децата в област Шумен

По данни на ТЗ „ГРАО” Шумен, към 01.02.2010 г. децата на Шумен (на възраст от 0 до 17 навършени години) са 35 741 и съставляват 17.4 на сто от населението на областта.

В процентно съотношение, децата са най-много в община Никола Козлево (22.92), а най-малко в община Шумен (15.83).

Преди 40 години броят им е над два пъти по - голям и те са 30.5 % от населението на тогавашния окръг Шумен. Делът на децата ще продължава да намалява и това е видно от разпределението по единични възрасти. По данни на ТЗ „ГРАО” 19 155 са децата на възраст между 11-18 години, докато тези до 3 години са 5921(по настоящ адрес).

Етнически състав на населението:

Област Шумен се характеризира със значителен дял на населението с етническа идентичност. По данни от последното преброяване, проведено през 2001г. българите са 60.2 на сто от общия брой. В сравнение с предходното преброяване от 1992г. делът им намалява с 2.7 пункта.

В страната има концентрация на турския етнос в няколко области, като област Шумен е на трето място след Кърджали и Разград. На наша територия живее 8 на сто от турското население в страната и близо 5 на сто от ромското. Турската етническа група съставлява 29.4 на сто от населението на областта, а ромската 8.0 на сто. За страната тези стойности са съответно 83.3 на сто българи, 9.4 на сто турци и 4.7 на сто роми. Извън тези основни етноси в шуменско като „други” се определят едва 1000 души от населението (арменци, евреи, руси и др.).

От трите етноса българите имат най-неблагоприятна възрастова структура. Младите хора до 15 годишна възраст са едва 13.6 на сто от общия брой българско население. При турците този процент е 19.6 на сто, а при ромите 31.0 на сто. Това предполага, че през следващите години етническият баланс на населението ще продължава да се развива в посока на намаляване делът на хората с българска идентичност, относително запазване на тези с турска и увеличаване на ромите и като абсолютен брой и като относителен дял от общото население.

Четири от общините в областта са сред първите 10 в страната по висок дял на етническо население. Мястото им по този показател сред 262 - те общини в страната е: Венец - второ, Каолиново - четвърто, Върбица - осмо и Хитрино - девето. В тях делът на българите е, както следва: Венец - 1.7 на сто, Каолиново - 9.4 на сто, Върбица - 14.6 на сто, Хитрино - 17.6 на сто. В Никола Козлево българският етнос е 24.1 на сто от общото население.

Етническият състав е тясно свързан и с образователните характеристики. Върбица, Никола Козлево, Венец и Каолиново са с най-голям дял на неграмотно население в областта. В тези общини, сред населението на седем и повече навършени години, делът на неграмотните и лицата с ниско образование (начално и основно) е около и над 80 на сто, докато общо за областта този дял е 56.8 на сто.

Има пряка връзка между етническия състав и заетостта на активното население. Поради значителния дял неграмотни, ниско образовани и неквалифицирани роми, заетостта сред този етнос е близо пет пъти по-ниска от тази сред българите и три пъти по-малка в сравнение с тази при етническите турци.

ИЗВОДИ

Основният извод от изнесените данни е, че Шумен може да бъде причислена към средно развитите в социално-икономически аспект области. В значителна степен тенденциите, характерни за страната, са валидни и за региона.

Възпроизводството на населението е въпрос от особена важност, свързан не само с демографското развитие на областта, но и с формирането на трудовите ресурси. Перспективите в тази връзка са неблагоприятни. Населението намалява ежегодно и застарява. От години в областта и естественят и механичният прираст са отрицателни. Все по-малко лица в работоспособна възраст издържат все повече „зависими“ такива (под 15 и на 65 и повече години). Прогнозите сочат, че ако се запазят настоящите тенденции в естественото движение на населението, през 2025 г. в нашата област ще живеят 182 665 души, с близо 13 хил. по-малко спрямо края на 2008 година.

Областта е с голям дял на малцинствено население. Отчитайки факта, че в плодовитостта на жените се наблюдават съществени различия в зависимост от етническата група, очаква се този дял да нараства. Общините с преобладаващо етническо население имат неблагоприятни образователни характеристики - голям брой неграмотни и слабо образовани, ниска записваемост на учениците в началното, основното и средното образование. В тясна връзка с образователния ценз на трудовите ресурси е и безработицата, която при тях е по-висока от средната за областта. Липсата на квалифицирана работна ръка влияе негативно върху инвеститорския интерес към тези общини и е пречка за икономическото им развитие.

3.3. Икономическо развитие на област Шумен

Икономическа характеристика

Брутен вътрешен продукт

Последните статистически данни за размера на брутния вътрешен продукт по области са за 2007г. По предварителна информация, по текущи цени обемът на произведения в област Шумен БВП е 910 млн. и 95 хиляди лева, което е 1.6 % от този за страната като цяло. Същият е нараснал спрямо 2006 г. с над 53 милиона лева. БВП на човек от населението за областта е 4617.5 лева. Този размер е значително по-малък от средния за страната - 7378.8 лева.

Стопанските субекти от областта реализират брутна добавена стойност (БДС) за 747 млн. 155 хил. лева. Позициите на икономическите сектори в БДС следват общите тенденции характерни и за страната, изразяващи се в намаление на дела на аграрния сектор, който е малко над 13 на сто и относително най-висок дял на сектора на услугите - 52.3 на сто. Индустрията заема междинната позиция, с дял от 34.3 %.

Като цяло равнището на БВП на микроравнище се влияе от икономическото развитие на общините, чуждестранните инвестиции, разходите за дълготрайни активи и безработицата - показатели, които са крайно диференцирани за отделните райони на област Шумен. От 2000 г. насам над 65 % от разходите за ДМА са съсредоточени в най-голямата община, като има години, в които този процент приближава 80. Почти символични са те в общините Венец, Върбица, Каолиново и Никола Козлево. Сумарно тези четири общини акумулират едва между 1.5 и 2.5 на сто от областните разходи за ДМА за отделните години. Аналогична е картината и при останалите показатели, които са структуроопределящи за БВП.

БВП стои в основата на т.н. Индекс на човешкото развитие (ИЧР), пресмятан от ПРООН⁴ на база на статистическа информация. Организацията класира периодично общините в България по ИЧР. При изчисляването му освен икономическият компонент се отчита и здравното и образователното равнище. Той се влияе и от т.н. "външни" фактори като държавните субсидии. Индексът спомага за анализа на: политиката за финансова децентрализация на управлението, различията в икономическото развитие на общините, уязвимостта на тези от тях, които са с висока концентрация на малцинствено население. Данните сочат, че Каолиново е сред последните 20 общини в страната по ИЧР. Сред последните 20 в страната са и: Хитрино и Никола Козлево (по критерий урбанизация); Върбица и Смядово (по критерий образователен обхват); Смядово и Никола Козлево (по критерий демографски облик).

Чуждестранни инвестиции

Чуждестранните инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор са твърде чувствителен икономически индикатор, който се влияе пряко от създадените реални условия за развитие на икономиката. Все още не е приключила обработката на данните за ЧИ през 2008 година.

За периода 2005 - 2007г. в област Шумен се наблюдава трайна тенденция на нарастването на вложенията от други страни. Към 31.12.2007г. ЧИ възлизат на 239 милиона 764 хиляди лв. (123179.9 хил. евро), което е с 63 на сто повече в сравнение с 2005 година. Като дял от общия размер за страната обаче, това е под 1 %. По размер на ЧИ област Шумен е на 16 място сред 28 -те области, като спрямо 2005 г. сме отстъпили назад с пет позиции. Значимите фирми с чуждестранно участие са 153.

Интересът на чуждите инвеститори е насочен главно към преработващата промишленост, в която са вложени над 91 на сто от ЧИ в района. На второ място е селското стопанство, а на трето търговията.

Общо 33 страни присъстват в областната икономика. Води Турция с участие от близо девет милиона лева в 59 предприятия. Сред крупните инвеститори в областта са и Кипър, Германия, Холандия и други.

Разпределението на инвестициите по общини е крайно неравномерно. Най - голям е размерът им в община Шумен, където са съсредоточени 64 на сто от фирмите и 65.7 на сто от техния обем. На второ и трето място са Нови пазар и Велики Преслав. В останалите общини чуждестранното участие е символично.

Индустрия, търговия, услуги

Броят на нефинансовите предприятия от област Шумен извършващи дейност (фирми, регистрирани по Търговския закон, вкл. ЕТ, кооперации и др.) нараства ежегодно и от 5127 през 2000г. достига 5731 през 2007 г. По предварителни данни за 2008 г. същият е над 6400.

Увеличават се не само фирмите и кооперациите, но и реализираните от тях приходи от дейността, като средногодишното увеличение за периода 2005 - 2007 г. е от близо 268 милиона лева. Тези, реализирани от частния сектор надхвърлят 97 % от общия размер. Над

---

⁴ ПРООН - глобална програма на ООН за развитие, чиито цели са намаляване на бедността и осигуряване на устойчиво развитие.

50% от приходите са от преработващата промишленост, в която работят над 750 предприятия, с над 17000 заети. Водещо е производството на хранителни продукти - 147 фирми с 4000 заети. В областта работят пет фирми за производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия, газообразни горива и вода.

На второ място като приходи и зает персонал и на първо място по брой предприятия (над 2600) е отрасъл "търговия, ремонт и техническо обслужване на автомобили". През м.г. на трето място като крупен работодател се нареждат строителните фирми, които са около триста. Сред водещите отрасли е и селското стопанство, представено от близо 280 предприятия с над 3000 заети лица и стотици частни земеделски стопани. Растениевъдството и животновъдството са основен поминък на населението в селата.

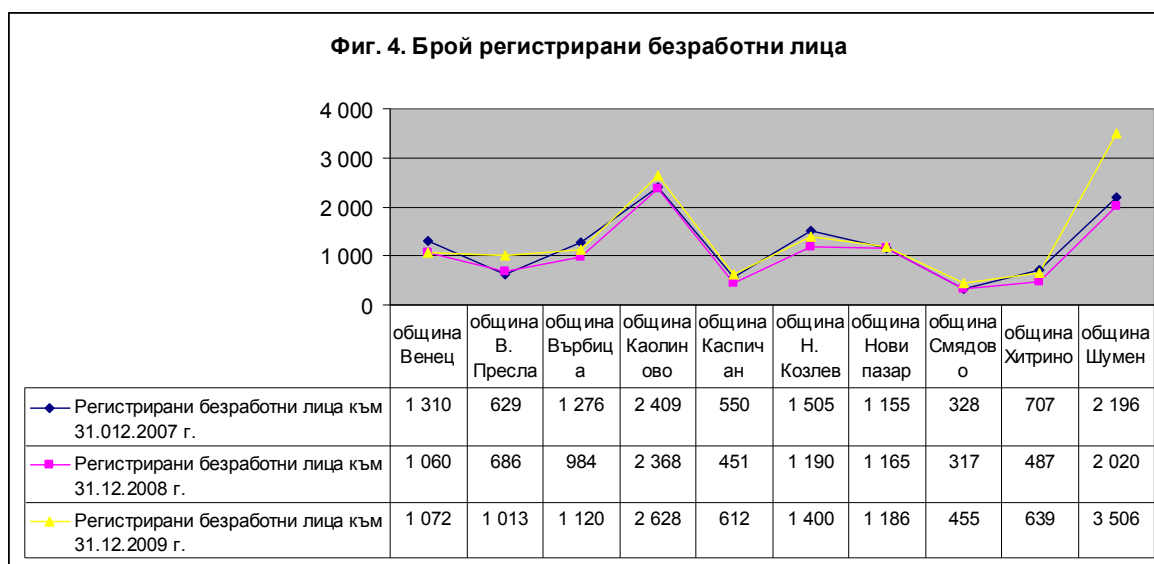
Икономическото развитие на отделните общини е крайно неравномерно. Водеща е община Шумен, в която работят над 70 на сто от предприятията на областта, които формират над 83 на сто от общите приходи. В четирите най-слабо развити общини - Венец, Каолиново, Никола Козлево и Хитрино развиват дейност едва 7 на сто от фирмите, които реализират едва 2 на сто от приходите за шуменска област. В тях работят под 4 на сто от наетите в региона.

Доходи, заетост и безработица

Брой безработни и равнище на безработицата

През 2009 г. се наблюдава увеличение на средногодишния брой на регистрираните безработни в сравнение със същия период на 2008 г. От началото на годината безработицата плавно нараства в следствие на световната икономическа и финансова криза. Част от фирмите освобождават персонала си поради намалените поръчки и обема на работа, липса на свободен финансов ресурс за изплащане на заплати на работниците и служителите.

Общият брой на регистрираните в дирекциите, „Бюро по труда” в област Шумен към 31.12.2009 г. е 13 631 души, с 2 903 души повече спрямо 31.12.2008 г. Равнището на безработица е 14.23%, с 2,79 пункта повече (11.44% за 2008г.).

Най-ниско е равнището на безработица в община Шумен – 6.98%, отчита се увеличение спрямо 31.12.2008 г. с 2.96 пункта.

Най-висока е безработицата в община Никола Козлево - 49.28 пункта. Основните причини за това са слаборазвита икономика, липса на предприятия и големи земеделски кооперации, развива се предимно малък семеен бизнес. Голяма част от работещите в общината са наети по Национална програма "От социални помощи към осигуряване на заетост", Национална програма "Възобновяване и опазване на българската гора" и Национална програма "Асистенти на хора с увреждания", които за част от населението се явяват единствената алтернатива за заетост в региона.

Профил безработните лица по възраст, образователен и професионален признак

Младежката безработица продължава да е сериозен проблем и през 2009 г. Регистрираните безработни от 20 до 29 г. към 31.12.2009 г. са 2 249 души.

Неблагоприятната образователно-квалификационна структура на безработните от тази група има изключително негативен дългосрочен ефект върху заетостта им. Голяма част от младежите са с ниско образование, което е предпоставка за трудна реализация на пазара на труда.

Групата на безработните над 55 г. са с ограничени шансове за устройване на работа. Към края на 2009 г. регистрираните лица са 2 913. Хората в предпензионна възраст, особено тези с ниско образователно равнище и без квалификация, трудно се адаптират към новите изисквания на пазара на труда и това затруднява трудовата им реализация. От друга страна, част от безработните над 50-годишна възраст притежават експертни възможности, които са голям резерв при предлагането на труд.

Характерен за региона е високият относителен дял на безработните без и с по-ниско от основно образование. Анализирайки **професионалната структура** на регистрираните стигаме до извода, че и през 2009 г. най-многобройна е групата на лицата без квалификация и към 31.12.2009 г. техният брой е 3 865 души.

Предлагането на работна сила без специалност и квалификация продължава да бъде много голямо. Тази тенденция е трайна и е свързана с ниското ниво на квалификация и образование на регистрираните в ДБТ. Преобладаващо е търсенето на неквалифициран труд на първичния трудов пазар и особено по програми и мерки за заетост.

Работодателите търсят квалифицирана, гъвкава и адаптивна работна сила, която да ги направи по-производителни и конкурентно способни. Обичайни изисквания към наеманата работна ръка става притежаването на умения за работа с информационни и комуникационни технологии, владеене на чужд език, бизнес умения и предприемачество, умения за работа в екип, комуникативност и други, адекватни за пазара на труда.

Групата безработни без квалификация обаче е неконкурентноспособна на пазара на труда и формира основната част от контингента на продължително безработните лица.

По-високата квалификация и образование са предпоставка за по-голяма адаптивност към изискванията на трудовия пазар.

Групи в неравностойно положение на пазара на труда

На пазара на труда се диференцират групи от безработни лица с по-ниска конкурентноспособност на пазара на труда. Сред най-уязвимите групи на пазара на труда са безработни младежи, безработни младежи с трайни увреждания, безработни младежи от социални заведения завършили образованието си, продължително безработните лица, безработни лица с трайни увреждания, безработни лица – самотни родители и/или майки с

деца до 3-годишна възраст, безработни изтърпели наказание лишаване от свобода, безработни над 50 години, безработни лица с основно или по-ниско образование и без професионална квалификация. Основни проблеми в общия случай са социалната изолация, липса на трудов опит или квалификация, загубата на трудови навици, ниската мотивация за работа, трайно намалена или загубена работоспособност в следствие на заболяване, ангажираност в семейството – особено за самотните родители, майки на малки деца. Тези неравностойни групи от безработни на пазара на труда са обект на специални грижи от страна на службите по заетостта. Към различните целеви групи в неравностойно положение се прилага диференциран подход, който да отговаря оптимално на нуждите им.

Продължително безработни лица

Регистрираните с престой над една година в ДБТ са 4 641 души. Продължителният престой в Бюрото по труда намалява шансовете на безработните за намиране на работа. От професионална гледна точка те са със занижени квалификационни възможности, а в много случаи, наред с необходимата квалификация работодателят поставя изисквания и за наличие на трудов стаж по специалността. Това допълнително удължава престоя на трудовия пазар на безработните, които никога не са работили.

Безработни лица с намалена трудоспособност

Поради специфичните особености на лицата с трайно намалена работоспособност, те са изключително приоритетна група в работата на трудовите посредници. Възможностите за устройване им на работа на несубсидирани, непригодени за техните нужди работни места са крайно ограничени поради различните им увреждания, а така също и ниската степен на квалификация и образование допълнително затруднява устройването им на работа.

Към 31.12.2009 г. са регистрирани 486 лица с намалена трудоспособност, при 473 миналата година. Делът им е 3.8% при 4.3% за 2008г. Отчита се увеличение с 50 души /с 25.13%/ спрямо 31.12.2008 г. Някои от лицата се трудоустрояват по време на регистрацията си в ДБТ.

Работна сила и възнаграждение на труда

През 2008 г. заетите⁵ в област Шумен (вкл. частните земеделските стопани) са над 78 хиляди души. Най-висока е заетостта във възрастовия диапазон между 35 и 40 години. Близо 80 на сто от лицата на тази възраст работят, като наети, самонаети, собственици на фирми и други.

През м.г. с 16.7 % област Шумен оглавява националната класация по коефициент на безработица в страната⁶. Равнището за региона е три пъти по-високо от средния за страната. Делът на безработните е най-голям сред неграмотните и лицата с ниско образование. Шансът те да си намерят работа извън програмите за социална заетост е минимален.

Данните за безработицата на НСИ и МТСП се различават, като тези на НСИ са по-високи, поради прилаганата методология на изчисляване. Министерството отчита само броя на лицата, регистрирани като безработни в бюрата по труда, а НСИ всички безработни, независимо дали поддържат регистрацията си като такива. За международни сравнения в

---

⁵ Заети лица от изследването на заетостта и безработицата.

⁶ Коефициент на безработица - съотношение между безработните лица и работната сила.

рамките на ЕС се използват данните на статистиката, тъй като методологията на изчисляване е идентична във всички страни - членки.

По предварителни данни, към края на първото полугодие на 2009 г. наетите⁷ лица⁸ по трудово и служебно правоотношение (без частните земеделски производители и наетите в МВР и МО) са 46670 души, или 1.9 на сто от общия брой за страната. Близо 67 на сто от тях работят в частния сектор. Около 30 на сто от всички наети са в добивната и преработващата промишленост, а около 15 на сто в сферата на търговията и ремонта на автомобили. Всеки 15-ти е нает в селското стопанство. Над 4800 са ангажираните в образованието, а над 3300 в здравеопазването и социалните дейности.

Спрямо края на 2008 г. броят на наетите е намалял с над 3000 души. Най-значимо и свиването на персонала в строителството, транспорта и търговията.

По предварителни данни в област Шумен отчетената в ТСБ средна брутна работна заплата на наетите лица за второто тримесечие на тази година е 488 лв., което е със 101 лв. под средното за страната равнище. По този показател сме на трето място в североизточния район за планиране след Варна и Добрич и делим 11 - то място в страната с област Перник. Прямо първото тримесечие на т.г. възнагражденията са нараснали с 22 лв., а в сравнение с второто полугодие на 2008 г. с 54 лева.

Доходи на домакинствата

За 2008 г. общият доход на шуменските домакинства средно на лице възлиза на 3308 лв. при 3237 лв. за 2007 година. Средният годишен доход на шуменец е по-нисък от този на средностатистическия българин с около 200 лева. Близо 40 на сто от същия се формира от работната заплата, 22 на сто от пенсии, а около 14 на сто от самостоятелна заетост. През м.г. всеки член на шуменско домакинство дължи средно по 143 лева за ползвани заеми и кредити.

За същият период общият разход на лице за нашата област е в размер на 2891 лв., при 3264 лв. средно за страната. Над 35 % от тези средства отиват за храна. Следващото по големина перо са разходите за жилища, електроенергия, вода и горива, за които се изразходват около 13 на сто от общите средства. За здравеопазване даваме по 143 лв., а за образование и свободно време близо 100 лв. на година.

По последни данни годишно консумираме по 128 кг. хляб и хлебни изделия, 23.4 кг. месо, 14 кг. месни произведения, 17 литра прясно мляко, 131 яйца. Средно всеки шуменец изпушва по 658 цигари и изпива по над 23 литра алкохол. Тези разходи „изяждат“ 3.7 % от личния му бюджет.

ИЗВОДИ

Област Шумен се нарежда на едно от последните места в страната по обем на генерирания БВП.

Производителността на труда в областта е ниска (БВП на човек е с значително по-ниски стойности в сравнение с средните за страната и североизточния район за планиране).

Делът на услугите нараства стабилно в структурата на брутната добавена стойност.

---

⁷ Наети лица от тримесечното наблюдение на наетите лица и средствата за работна заплата,

⁸ Заети лица от изследването на заетостта и безработицата.

Основната част от предприятията в областта са концентрирани в Шумен. Териториалната структура на стопанството се характеризира с ос на развитие в посока изток – запад и значително по-слабо развита периферия в северната и южната част от областта.

Средната брутна работна заплата на наетите лица в област Шумен, отчитана пред органите на статистиката, традиционно е под равнището за страната, като в някои месеци разликата надхвърля сто лева. Общите доходи на шуменските домакинства също са под среднестатистическите за страната. Една от причините за това е и безработицата, особено в малките общини. Областта ни твърде често е на едно от челните места в тази негативна класация.

В икономически план областта следва развитието на националната икономика -растеж през последните години и значителен спад от края на 2008г. Дори през годините с добра стопанска конюнктура, основният икономически индикатор за развитието на производствената система - БВП, има твърде нисък обем на човек от населението в сравнение със средното за страната равнище. През последните години чуждестранните инвестиции нарастват като размер, но все още са под един процент от общия обем за страната. Средната работна заплата бележи изпреварващо нарастване в сравнение с производителността на труда.

Стопанският живот е съсредоточен основно в областния град и по-слабо в общините Нови пазар и Велики Преслав. Близко половината от общините в областта - Венец, Каолиново, Никола Козлево и Върбица, попадат в категорията на слабо развитите в страната. Те са крайно зависими от помощта на държавата, тъй като поради недостатъчния си икономически капацитет собствените им приходи покриват твърде малка част от публичните им разходи.

Няма индикации за скорошна промяна на настоящата негативна бизнес конюнктура, характерна за всички сектори на индустрията и услугите. Фирмите от областта свиват дейността си. Мениджърите, оценяващи бизнес състоянието си като лошо, нарастват. Повишената инвестиционна активност от последните години отстъпва място на ограничаване на инвестиционните разходи. Едва всеки девети бизнесмен заявява, че през настоящата година ще инвестира в нови активи. Във всяка пета фирма предстоят съкращения.

3.4. Здравеопазване

Независимо от заявените принципи на достъпност и равнопоставеност на здравноосигурените лица при получаване на медицинска помощ и наличието на утвърдена здравна карта, **населението на малките и особено на отдалечените населени места среща сериозни трудности при осигуряването ѝ.**

По данни на РЦЗ към края на 2009 г. в област Шумен работят 435 лечебни заведения. От тях: амбулатории за първична медицинска помощ – 93 индивидуални практики и 6 групови практики; амбулатории за първична дентална помощ – 106 индивидуални практики и 6 групови практики; амбулатории за специализирана медицинска помощ – 147 индивидуални практики и 8 групови практики; амбулатория за специализирана дентална помощ – 1; медицински центрове – 14; диагностично.консултативен център – 1; дентален център – 1; медико-диагностични лаборатории – 6; медико-технически лаборатории – 21; лечебни заведения болнична помощ с 972 легла - три диспансера (пневмофизиятричен, онкологичен и кожен), три многопрофилни болници (в гр. Шумен, гр. Нови пазар и гр. Велики Преслав) и една специализирана (Държавна психиатрична болница с. Царев брод). През 2009 г. в областта са работили 574 лека и 105 стоматолози.

Най-голямото здравно заведение е „МБАЛ - Шумен" АД, което се намира в областния общински център. Годишно в болницата се лекуват около 18 000 пациенти. В гр. Шумен е ситуиран и един от най-модерните онкодиспансери в страната - МДОЗС, обслужващ и други области от североизточния регион за планиране.

В гр. Шумен има и Дом за медико-социални грижи за деца от 0 до 3 годишна възраст, в който се настаняват и деца от съседни области.

Основната част от лечебните заведения за извънболнична и болнична медицинска помощ и лечебните заведения за дентална помощ работят на територията на община Шумен. Съществуват проблеми, свързани с достъпа до медицинска помощ в малките населени места, особено в трудно достъпните райони и районите със смесено население. Проблемите се дължат като на организацията на медицинското обслужване, така и на намаляващия брой медицински специалисти през последните години.

Тревожни са следните факти, касаещи първичната медицинска помощ в област Шумен: намаляващ брой общопрактикуващи лекари; наличие на населени места с възрастно население без медицинско обслужване; голям брой пациенти на една медицинска практика.

Според данните, непосредственият достъп до здравни услуги в част от общините и населените места на област Шумен е силно ограничен и затруднен като в най-тежко положение са живеещите в общините Върбица, Каолиново, Никола Козлево, Хитрино, Венец, следвани плътно от Смядово. В община Хитрино се наблюдава силно ограничен достъп до здравни услуги успоредно с висок дял на застаряващо население; Върбица и Каолиново – също силно ограничен достъп до здравеопазване при повишен дял на деца и младежи; Смядово – твърде лоша здравна инфраструктура при застаряващо население; Никола Козлево – затруднен достъп до здравеопазване и Венец – недостатъчна здравна инфраструктура, за все по-застаряващо население.

3.5. Образование

Детските ясли в областта са 10 на брой (24 преди 40 години): по една в общините Велики Преслав и Нови пазар и осем в Шумен. Децата, посещаващи детски ясли са 645, съответно в община Шумен – 565, община Велики Преслав – 35 и община Нови пазар – 45.

Далеч повече са децата, посещаващи детските градини, които са 107 на брой и каквито са изградени във всички общини. През учебната 2009/2010 г. 6 149 деца посещават тези детски заведения. Най-много деца (2 966) посещават детски градини в община Шумен, а най-малко в община Хитрино – 164.

Преди 40 години детските градини, вкл. сезонните, са 370, от които постоянни 175, с 13985 деца в тях (7513 от тях в постоянните).

Към края на 2009 г. в общинските и държавните училища се обучават 21 904 ученици. Най-голям брой ученици има в община Шумен – 12 269, а най-малък брой от община Смядово - 445.

В областта най-многобройни са учениците от 9-12 клас – 8 447, а най-малко учат от 5-8 клас – 6 404.

В областта има и четири специални училища, в които са настанени 276 деца, страдащи от различни заболявания, с трайни увреждания и в неравностойно социално положение.

Броят на учениците намалява ежегодно. През учебната 2008 /2009 година в системата на средното образование, от първи до 13 клас, във всички видове училища в областта (непрофилирани, хуманитарни, природоматематически, специални и др.) се обучават 22891 деца, от които 47.8 на сто са момичета. През учебната 2004/2005 учениците са 27091, а преди 40 години близо 45 хиляди.

През 2008 г. основно образование в шуменските училища са завършили 2034 деца, с над триста по -малко спрямо 2004 г. Завършилите средно образование са 1816, с над 120 по -малко спрямо 2004 г. За такива се считат, явилите се и издържали държавните зрелостни изпити (матури). От тях всеки четвърти е от непрофилирана паралелка, всеки 12 -ти от езикова, а всеки 13 - ти от природоматематическа. Най-малко са випускниците от хуманитарните паралелки. Най-голям е броят им в професионалните гимназии, с програми за придобиване на трета степен професионална квалификация - общо 792.

През учебната 2008/2009 година от всички ученици 11.4 на сто изучават майчин език. Едва 29 деца от началното и основното образование усвояват ромски език. Турски език изучават общо 2572 деца, във всички степени на средното образование, като техният брой е най-голям (1249 деца) в класовете от пети до осми вкл.

Изучаващите турски език намаляват ежегодно. През учебната 2004/2005 година той е преподаван на 4217 деца, а ромски на 26. В сравнение с предходната, през настоящата учебна година турският се преподава на 686 деца по-малко. Броят им намалява във всички степени: начална, основна и средна.

Делът на децата, изучаващи чужд език, нараства ежегодно. От 79.4 на сто за учебната 2004/2005 г. до 93.3 на сто за настоящата учебна година. Близо 65 на сто от шуменските ученици изучават един, а всеки трети по два чужди езика (като тук не се включва майчиният). Под 7 на сто са тези, които не изучават такъв.

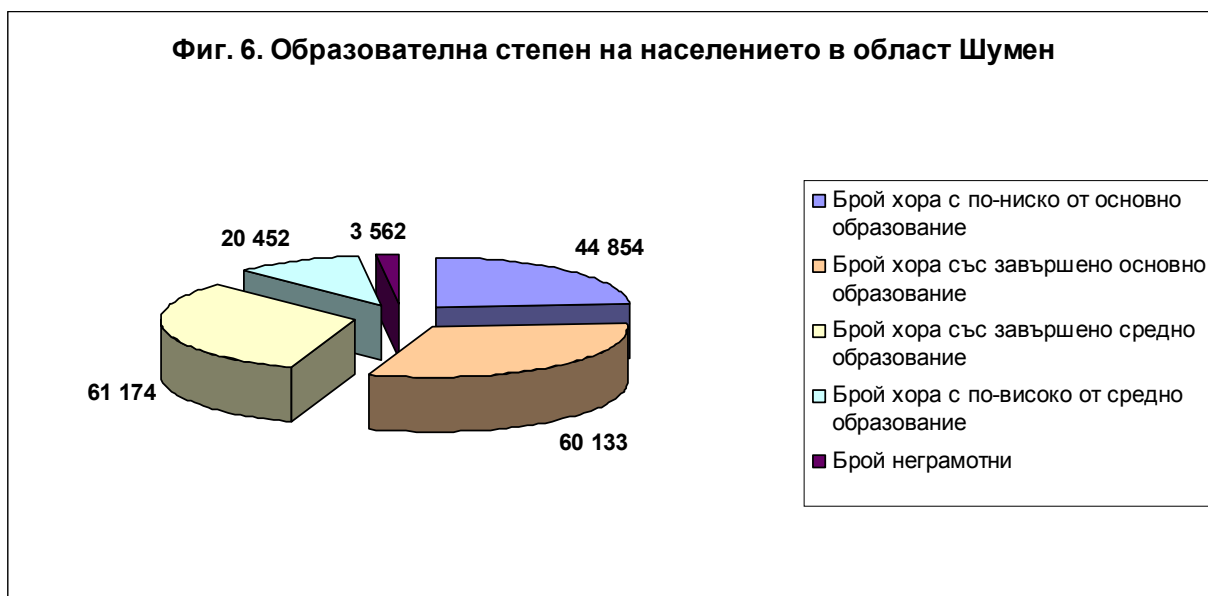
Английският има категоричен превес сред останалите. Изучават го 15778 ученици или 69 % от общия им брой. Следва руският, който се усвоява от всеки трети шуменски ученик. Немски се преподава на 3086 деца, а френски на 1061. Общо 307 се занимават с испански или италиански, а още 87 с други, различни от посочените езици. Общо 5735 шуменчета от първи до четвърти клас се занимават с един чужд език, а 47 усвояват дори два.

Продължава практиката деца да напускат училищата по време на учебната година. Причините са различни, някои от които основателни. Броят на тези ученици варира през годините и не може да се определи трайна тенденция в развитието на този процес. През последната приключила учебна година 2007/2008 напусналите са 722, със 78 по-малко в сравнение с предходната.

Такива случаи са регистрирани във всички общини. За първи път, традиционно водещите за напускане на училищата „семейни причини“ отстъпват на второ място, изместени от причината „заминали в чужбина“. Зад граница с родителите си са отпътували 245 деца, или всяко трето от общо напусналите. За 222 деца водещи са семейните причини, а 218 не желаят да учат. Близо 77 на сто от нежелаещите са на възраст над 16 години. Децата, които би следвало да са се преместили в друго училище са 29, но тъй като фактът на записване на новото място не е потвърден по установения за това ред, те се водят за напуснали. Осем деца не продължават образованието си поради продължително боледуване или смърт. Нито един ученик не е изключен.

Образователна степен на населението в област Шумен

Според последното преброяване към 01.03.2001 г., образователната степен на населението на възраст на 7 и повече години има следните стойности:

Най-голям брой от населението в област Шумен е със завършено средно образование, като най-много от тях живеят в община Шумен – 39 698 души или около 65%. Най-малко хора с средно образование населяват община Никола Козлево, следвана от община Венец – 1 112 души.

В община Шумен живеят хората, с по-високо от средно образование – 16 283 души, следвани от община Нови пазар – 1 426 души и община Велики Преслав – 1 174 души. Най-малко хора, с по-високо от средно образование живеят в община Венец – 98 души и община Хитрино – 116 души.

Прави впечатление, че в област Шумен повече от половината население (57 % или 1008 549 лица) от населението са с основно или по-ниско образование, както и неграмотни лица.

ИЗВОДИ

Образователното равнище на населението е един от важните интегрални показатели за „качеството“ на човешките ресурси. Структурата на шуменското население по този показател е по-неблагоприятна от тази за страната. Делът на лицата с висше образование е по-нисък, а този на хората с образование под основно и на неграмотните - по-висок. В училищата учат все по-малко ученици. Всяка година стотици деца отпадат от образователната система, като семейните причини (невъзможността и /или нежеланието на родителите да изпращат детето си на училище) и изселването в чужбина са сред основните причини за това.

3.6. Жилищни условия

По данни на Националния статистически институт, в края на 2008 г., общият брой на жилищата в Област Шумен е 91 187, от които в градовете те са 52 381.

Таблица 3: Брой жилища към 31.12.2008 година

Област	Общо	Жилища по броя на стаите					
		едно-стайни	дву-стайни	три-стайни	четири-стайни	пет-стайни	шест-стайни
Шумен	91187	10710	27312	27738	17498	5037	2892
в градовете	52381	7992	17341	14677	9665	1678	1028
в селата	38806	2718	9971	13061	7833	3359	1864

Логично е да се смята, че общият брой жилища е много по-голям от броя на домакинствата. Но това създава погрешно убеждение, че жилището не е сериозен проблем в областта. Трябва да се вземе предвид, че жилищата са разположени неравномерно по територията на областта; повечето описани жилища в селата са необитаеми и свободни, намират се в непривлекателни райони (с неподдържана пътна мрежа, без отходни канали) и са неблагоустроени, изоставени и полусъборени.

Освен състоянието на съществуващите жилища, проблем е и липсата на различни механизми, които да стимулират инвестиции в тази насока. Необходимо е да се отбележи, че макро показателят “жилища на 1000 обитатели” служи само за ориентация, която отразява количеството наличен фонд, без да дава информация за качествените характеристики на жилищата, начина на тяхното ползване и реалното потребление.

Основната част от жилищата са собственост на физически лица. Много малка част от жилищата са държавна, общинска собственост или собственост на търговски дружества, обществени или кооперативни организации.

Структурата на собствеността ограничава възможностите на общинските власти да провеждат социална жилищна политика. Общините са изключително затруднени да осигурят жилища на нуждаещите се. Огромният дял частна собственост поставя с особена острота проблема за “социалните жилища”.

През последните години общинските жилища са разпродадени и сега тяхното количество е символично. Независимо, че в цялата област 564 лица и семейства са картотекирани за острата си жилищна нужда, необходимостта от повече общински жилища е видима. Общините обаче не могат да задоволят най-елементарни жилищни потребности на млади и социално слаби семейства, на лица с различна степен на увреждания. Общински жилища в момента не се строят. Факт е и това, че сегашната система за изграждане на общински жилища е в дълбока криза. Тя няма нито надеждно осигурени ресурси, нито пък е присъща за модерното европейско управление на общините. Необходимо е алтернатива, в която общините да са партньор или помощник.

4. Анализ на групите в риск в област Шумен

4.1. Фактори, които пораждат риск за различни групи от населението

Фактори, свързани с доходите

Безработицата и нарушеният достъп до заетост е основният проблем за осигуряване на нормален стандарт на живот. Ограниченият брой работни места в област Шумен се дължат на 1) малкият брой предприятия, осигуряващи заетост и съответно липса на алтернативни работни места; 2) затваряне на предприятията в резултат от икономическата криза и/или намаляване на работното време; 3) загуба на работни места за заетите извън областта – напр. в София град и други съседни области.

Безработицата и ниските доходи в семействата рефлектират директно върху следните групи с ограничени ресурси за автономност, пряко зависими от своите близки:

- Деца, в многодетни семейства;
- Деца на самотни родители;
- Хора с увреждания – деца и възрастни;
- Майки с деца;
- Деца от ромски произход.

По отношение на доходите на хората в пенсионна възраст, основният ресурс за помощ също е семейството и “градината”. Във връзка с размера на доходите на хората в пенсионна възраст могат да се изведат следните групи:

- Хора с минимални и близки до минималната пенсия;
- Самотни възрастни хора с ниски пенсии;
- Възрастни хора с безработни деца в домакинството.

Лоши битови условия и дефицит в средствата за издръжка

Затрудненията на родителите да осигурят добри битови условия на живот на децата си, да покриват разходите им за всекидневни нужди са сред причините за настаняване на деца в институции. Под причината “липса на родителски капацитет” често се крият битови проблеми и невъзможност на родителите да излязат от социалната изолация. Причините са комплексни и изискват различни интервенции.

Бедността и ниските доходи влияят върху следните групи в риск:

- Деца, настанени в специализирана институция;
- Родители на деца, настанени в институция;
- Деца и родители от ромски произход;
- Самотни майки;
- Самотни възрастни хора с увреждания;

- Семейства с ниски доходи, живеещи в отдалечени райони;
- Деца с увреждания на самотни родители/ и в семейство с безработен родител;
- Семейства на хора с увреждания.

Образование

Образованието определя следните групи в риск:

- Деца, нередовно посещаващи училище с фокус деца от ромски произход от семейства в неравностойно положение;
- Младежи, напуснали рано училище и младежи с основно и по-ниско образование;
- Възрастни с основно и по-ниско образование.

Структура на семейството

От съществено значение за формиране на рисковите групи по отношение на доходите са структурата и броят на членовете на семейството, както и разпределението на разходите между тях. Структурата на семейството е допълнителен фактор и поради факта, че повечето хора със социални проблеми разчитат на близките си, тъй като социалното подпомагане и услугите не решават поставените пред тях проблеми и не компенсират рисковете, пред които са изправени.

По отношение на структурата на семейството могат да се оформят следните групи:

- Многодетни семейства;
- Непълни семейства – родители, които сами отглеждат децата си, самотни хора с увреждания и самотни възрастни хора.

Увреждане или тежък здравословен проблем на член от семейството

Липсата на подходящи алтернативи за заетост за хора с увреждания поставя в неравностойно положение семействата им по отношение на източниците на доходи и покриване на нуждите. Ако състоянието на партньора/родителя изисква един от трудоспособните членове на семейството да полага грижи в ежедневието, това води до допълнително задълбочаване на проблемите, свързани с доходите.

В тази връзка се оформя групата на:

- Семейства, в чийто състав има човек с увреждане или с тежък здравословен проблем;
- Семейства с хора с увреждания, оставащи без доходи в периодите между сключване на договор по програма Личен асистент и техен близък;
- Семейства с безработен член, непълни семейства с родители в пенсионна възраст.

Затруднен достъп до здравни услуги

В област Шумен се очертават няколко основни проблеми при достъпа до здравни услуги в областта:

- Ограничените ресурси на Бърза медицинска помощ при обслужване на две общини от един спешен медицински център;
- Липса на квалифициран здравен персонал в малките общини и съсредоточаване на квалифициран здравен персонал в областния център;
- Недостатъчно развита транспортна връзка между общинските центрове и селата, между селата и областния център.

Различни са проблемите, с които се сблъскват хората с увреждания: липса на здравни пътеки, които покриват разходите за лечение; ниски доходи и невъзможност за закупуване на лекарства и осигуряване на необходимото лечение; липса на транспорт до здравните заведения. По отношение на достъпа до здравни услуги най-многобройни в област Шумен са следните групи в риск:

- Хора в пенсионна възраст, живеещи в отдалечени села;
- Хора с увреждания и с няколко хронични заболявания.

В резултат от анализа на рисковите фактори се обособяват няколко ключови рискови групи, които да бъдат обект на въздействието на Областната стратегия за развитие на социалните услуги. За да превъзмогне индивидът ситуацията на риск, често е необходима подкрепа и за семейството му. Така например превенцията на изоставянето на деца и реинтеграцията им в семейна среда често изисква подкрепа за семейството, за да излезе от кръга на бедност и/или за да се изгради родителски капацитет. При взаимопомощта като основен ресурс за подпомагане и семейството като мрежа за подкрепа често хората в риск поставят в неравностойно положение цялото домакинство/семейството. Подкрепата за човека в риск често трябва да обхваща и мерки, насочени към семейството му. Анализът на групите в риск очертава и съпътстващи групи, които се нуждаят от подкрепа.

4.2. Деца, настанени в специализирани институции

На територията на област Шумен има 4 специализирани институции за деца и 1 ДМСГД. Към края на 2009 г в 4-те специализирани институции са били настанени 145 деца (при общ капацитет 250), а децата на постоянна грижа в ДМСГД-Шумен варират между 90 и 110 (при капацитет 180). През 2009 г. ДСП в областта са настанили 150 деца в специализирани институции, основно на територията на областта.

Най-много са децата, настанени на територията на общината, в която живеят родителите им.

Налице е трайна тенденция да се настаняват за отглеждане на деца от ромски произход в домовете. Основните причини са бедност, трайна безработица на родителите, недостатъчен родителски капацитет, лоши битови условия и преценка за риск за отглеждането на децата от социалните работници. Често тези деца не посещават детска градина и са в риск от отпадане от училище. За да се подпомогне превенцията на настаняването и да се създадат условия за тяхното социално включване, е нужно да се използват пълно ресурсите на образователната система. За целта е необходимо да се повиши ефективността на партньорството между двата сектора, тъй като ресурсите и на образователната система, и на социалните услуги не са достатъчни.

За по-голямата част от децата, с изключение на настанените в домове за деца с увреждания, целта в плана за грижа е реинтеграция. Данните показват, че за по-голямата част от децата, които не са оставени за осиновяване, контактът с родителите не е прекъснат. Степента на ангажираност и отговорност на семейството обаче е различна и е необходимо да се развива връзката на родителите с децата. Същевременно с настаняването на детето в институция, е много сложно да се установи контакт и да се мотивират родителите да възстановят отношенията дете/родител. Активна отговорност трябва да бъде поета и от служителите в дома. Паралелно трябва да се развиват услуги за директна работа в общността с цел превенция на изоставянето и реинтеграция на настанените деца чрез изграждане на родителски умения, предоставяне на алтернативни форми на грижа, използване на ресурсите на междусекторно партньорство между детските градини, училищата, социалните служби и дирекциите Бюро по труда и подпомагане.

4.3. Деца, настанени в приемни семейства

Настаняването на дете в приемно семейство е решение на конкретния проблем, но не би следвало да е трайно решение. Въпреки дългата традиция на работа в областта на приемната грижа, през 2010 г. в община Шумен има 1 утвърдено доброволно приемно семейство, в което няма настанено дете и 29 професионални приемни семейства с настанени 28 деца; в община Върбица има 1 професионално приемно семейство, в което има настанено 1 дете; в община Велики Преслав има утвърдени 4 професионални приемни семейства с настанени 3 деца; в община Каспичан има утвърдени 2 професионални приемни семейства, в които има настанени 2 деца; в община Нови пазар има утвърдени 9 професионални приемни семейства с настанени 6 деца; в община Никола Козлево има утвърдено 1 професионално приемно семейство, в което има настанено 1 дете; в община Каолиново има утвърдени 5 професионални приемни семейства с настанени 4 деца; в община Венец има 1 професионално приемно семейство, в което има настанено 1 дете.

4.4. Деца, настанени при близки и роднини

Настаняването на деца при роднини и близки е една от формите на споделена грижа в рамките на разширеното семейство и намира широко приложение през последните години.

Общият брой на настанените деца в семейства на роднини и близки за 2009 г. са 359 деца, чиито случаи са преминали през ОЗД и е наложена мярка за закрила. При тези деца е необходима подкрепа на хората, които са поели грижа за отглеждане на децата, вместо техните биологични родители. Проблемите се отнасят също до потребностите на децата да получават адекватни грижи и до потребностите на роднините и близките да бъдат подкрепени при предоставяне на грижите за настанените при тях деца.

4.5. Деца с увреждания

Данните за броя на децата с увреждания в областта са – 494, съответно по общини: Венец – 15; Велики Преслав – 46; Върбица – 39; Каолиново – 33; Каспичан – 14; Никола Козлево – 25; Нови пазар – 51; Смядово – 29; Хитрино - 16; Шумен -226.

Анализът на потребностите на групите в риск идентифицира следните проблеми:

- По-голямата част от децата остават изолирани в семейството;
- Една част от децата в училищна възраст посещават единствено дневни центрове за интеграция и рехабилитация и остават извън образователната система;
- Много малка част от децата с увреждания посещават детски градини;
- Остава нисък делът на интегрираните в общообразователни училища;
- Липса на достъпна архитектурна среда, особено в малките населени места;
- Липса на психологическа подкрепа за родителите
- Липса на достатъчен брой квалифицирани кадри за работа с деца с увреждания и техните семейства;
- Недостатъчна информираност и ангажираност на обществото.

Основните потребности на децата с увреждания са:

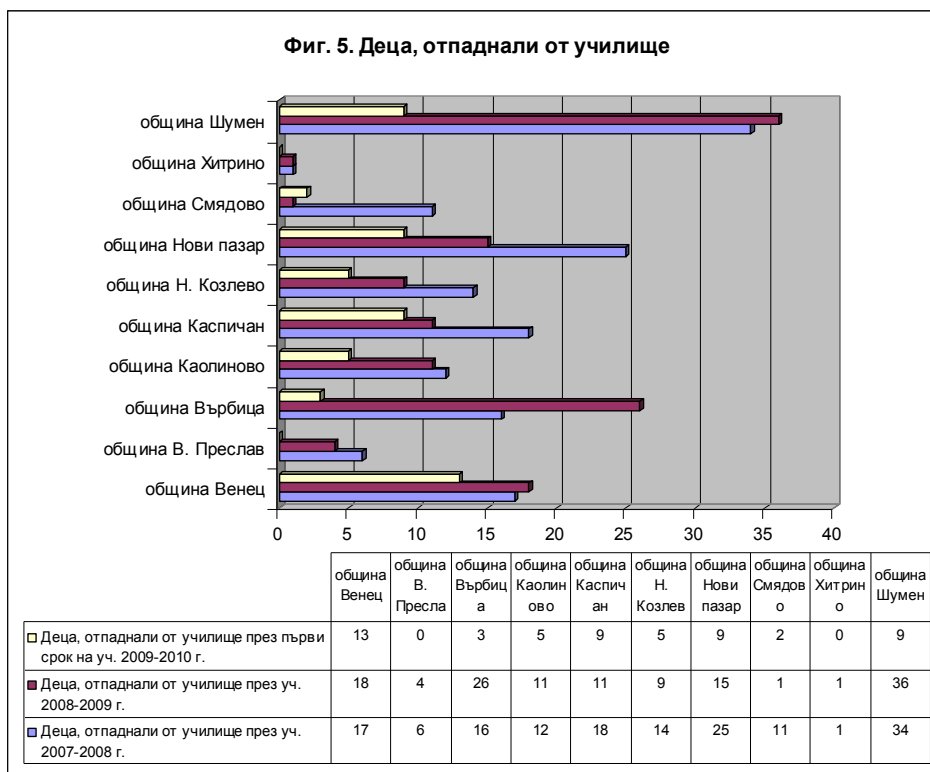
- Достъп до образование в общо образователни училища;
- Равен достъп до услуги и възможности за техните връстници;
- Осигуряване на достъп до адекватна здравна грижа;
- Придобиване на умения и навици за самостоятелен живот;
- Осигуряване на достъпна архитектурна среда, особено в изолираните малки населени места;
- Осигуряване на възможности за професионална квалификация и реализация;
- Осигуряване на подкрепяща среда за семейството и близките на децата с увреждания;
- Интеграция в общността.

4.6. Деца в риск

Деца в риск от отпадане от училище

През последните три учебни години се забелязва тенденция към намаляване общия брой на отпадналите от училище ученици в област Шумен.

Училища с по-голям брой отпаднали ученици са: ОУ „П. Р. Славейков”, с. Изгрев, община Венец, СОУ „Панайот Волов”, гр. Каспичан”, ОУ „Н. Й. Вапцаров”, гр. Нови пазар, СОУ „Трайко Симеонов”, гр. Шумен.

За областта най-нисък е делът на отпадналите ученици в началния етап на основна образователна степен. Положителна роля за привличането и задържането на децата в училище играе задължителната подготовка преди постъпването в I клас. Особено необходима тя е за децата от малцинствата с оглед овладяването на книжовен български език, усвояване на социални навици, умения за общуване и др. Тази подготовка е от значение за преодоляване на стереотипите и липсата на интерес към образованието като цяло.

Най-висок е броят на учениците, отпаднали по социални и семейни причини. Този факт може да се свърже с:

- мястото на образованието в ценностната система на семейството;
- икономическата нестабилност, изразяваща се в безработица, бедност на семейството и липса на финансови средства;
- необходимостта от работна ръка за осигуряване прехрана в социално-слаби семейства.

Причините за отпадането на учениците поради отсъствия и слаб успех могат да се търсят в:

- трудностите при усвояването на учебното съдържание, вследствие на недобро владеене на българския книжовен език;
- трудностите, породени от високия академичен стил на учебниците и учебните помагала;
- неизползване в достатъчна степен на съвременни методи на обучение.

Основните причини за отпадане от училище могат да бъдат групирани както следва:

1. Икономически - ниски доходи на семейството, безработни родители, спад на жизненото равнище;

2. Социални - родителска незаинтересованост, липса на контрол от страна на семейството, отрицателно въздействие на средата, лоши битови условия, влияние на различни криминогенни фактори, ранен брак или бременност, домашно насилие и др.

3. Педагогически - липса на мотивация за учене, негативно отношение към училището, трудности в общуването с учители и съученици и др.;

4. Културологични - произтичат от традициите, обичаите, характера на ценностната система на различни социални и етнически групи;

5. Организационно-административни – произтичат от условията за събиране на достатъчна и обективна информация.

Съществува и феноменът на неотчетени от статистиката деца, които не се знаят от общинските и училищните власти, за да бъдат записани своевременно в училище. Това са т. нар. "необхванати деца"(неприбрани ученици).

Явлението се наблюдава главно в особено бедните ромски семейства или при пътуващите роми. Съгласно с информацията, представена от директорите на училищата, броят на необхванатите деца в област Шумен през 2007 г. е 6; през 2008 г. – 2; през 2009 г. – 4.

Деца на майки под 18 години

За периода 2007-2009 г., в област Шумен броят на ражданията на майки под 18 г. е 385. Най-много регистрирани раждания на непълнолетни майки са в община Шумен (112), а най-малко – в община Смядово (8).

За същия период в общините са регистрирани 2 351 аборта. Най-много са абортите в община Шумен – 886, а най-малко – в община Смядово – 58.

Деца в многодетни семейства

В област Шумен към края на 2009 г. са регистрирани 1540 деца в многодетни семейства. Най-голям е броят на децата в многодетни семейства в общините Каолиново – 504 и Шумен – 410, следвани от община Венец – 202, община Хитрино – 126 и община Никола Козлево - 109 деца. В община Нови пазар, децата в многодетни семейства са най-малко – 17.

Няма официални данни каква част от настанените в институции деца са от многодетни семейства. Анализът на настаняванията обаче показва, че 70 на сто от децата в домовете имат братя и сестри. За малка част от тях няма информация, а единици са тези, които са единствено дете. Над половината от децата настанени в ДДЛРГ са в институцията заедно със своите братя и сестри.

Данните показват, че трябва да се развият допълнителни услуги за подкрепа на семействата.

Децата в многодетни семейства са част и от групата на нередовно посещаващите училище, както и от ранно отпадащите. Една част от тях са от ромски семейства, живеещи в обособени общности и в изолирани малки населени места. За да се даде възможност за социално включване и за да имат равен шанс е необходимо на тези деца да им се осигури достъп до качествено образование. Паралелно обхващането на децата на многодетни семейства в ранна възраст в детска градина и в целодневна форма на организация на образованието, ще подпомогне в отглеждането им социално слабите родители. Същевременно

обхващането на децата в училище и подпомагането на семействата не трябва да се смесва със записването и настаняването им в учебни заведения от интернатен тип.

Деца на самотни родители

Към 31.12.2009 г. в област Шумен са регистрирани общо 310 деца на самотни родители. Най-големи са групите на деца, отглеждани от самотни родители в общините Шумен (112), Каолиново (52) и Никола Козлево (48). Само 7 са самотните родители в община Венец.

Необходимо е да се проучи каква част от децата, настанявани в институции, в риск от отпадане от училище и с агресивно поведение се отглеждат от един родител, за да се планират интервенциите според нуждите на семейството.

Деца жертви на насилие и трафик и получили полицейска закрила

Основната група деца, жертва на насилие са в община Шумен, където са регистрирани 45 деца за периода 2007 – 2010 година, от общо 90 деца, регистрирани в областта. За сравнение, най-малко са регистрираните деца, жертви на насилие в общините Каолиново (1), венец (2) и Хитрино (2). Няма регистрирани случаи на насилие в община Никола Козлево.

Въпреки увеличеното разкриване и съобщаване на случаи, остава проблем изваждането на светло на домашното насилие и преодоляването на мълчанието. За жертвите на насилие остава необходимо осигуряването на сигурност, терапия за преодоляване на травмите, обществена и социална подкрепа.

Основната група деца получили полицейска закрила е отново в община Шумен – 53 деца, от общо 88 подадени от десетте общини. В общините Върбица, Каолиново, Никола Козлево и Хитрино не са регистрирани случаи на деца, получили полицейска закрила.

Само 2 са регистрираните случаи на деца, жертва на трафик, съответно по един в община Велики Преслав и Шумен.

Деца с противообществени прояви

Децата с противообществени прояви и поведенчески проблеми биха могли да се изведат като отделна целева група. Поведенческите проблеми: агресия, използване на алкохол и упойващи вещества, кражби, побой.

Към края на 2009 г. в област Шумен са регистрирани 114 случая на деца, извършили кражби и 62 деца – извършили насилие. Също така са регистрирани 3 проституиращи деца, като основно те са от областния център Шумен.

Тревожен е и фактът, че в община Шумен 32 деца живеят на улицата.

Факторите, водещи до различни противообществени прояви и поведенчески проблеми на децата са: ниският родителски контрол, раздялата в семейството – при разведени родители или родители в чужбина, бедност, безработица.

Идентифицираните нужди за превенция на поведенческите проблеми при децата са:

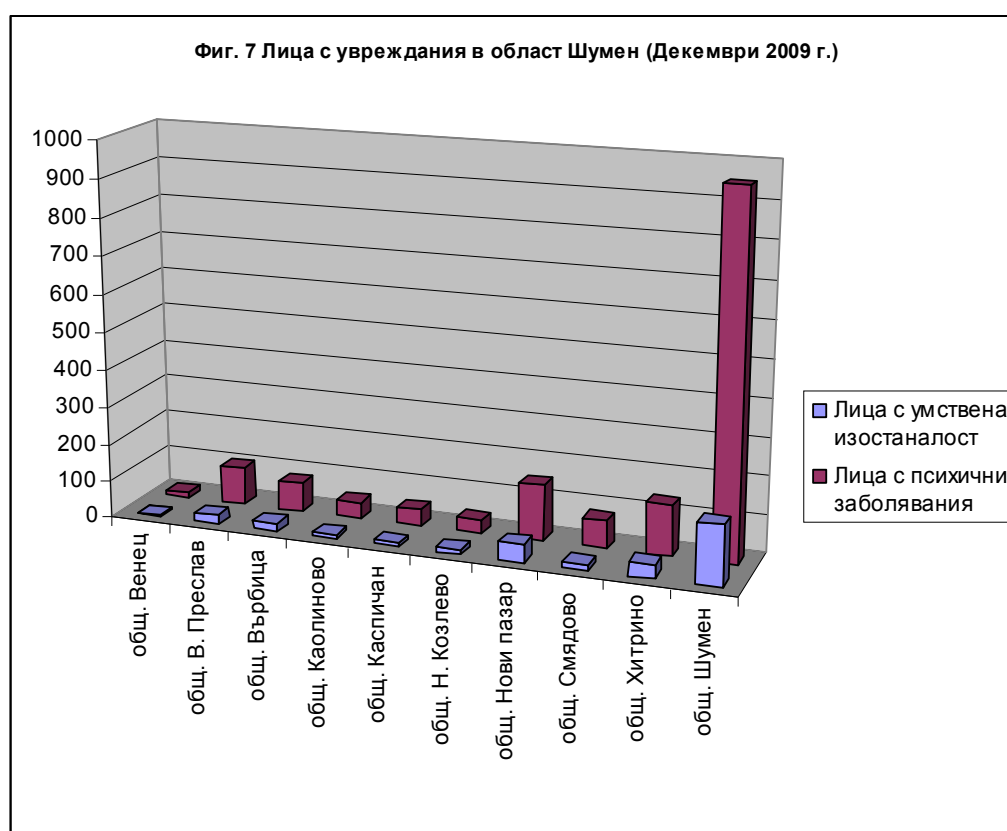
- Осигуряване на подкрепа от родителите и намаляване на агресията в семейната среда;
- Ангажиране на свободното време на децата;

- Осигуряване на подкрепата на психолог при нужда.

4.7. Пълнолетни лица с увреждания

По данни на Регионалния център по здравеопазване в Шумен, през 2009 г., в ТЕЛК - гр. Шумен са освидетелствани и преосвидетелствани 5 183 лица. Най-много от тях (1809) са лица с 50%-70% инвалидност.

Към Декември 2009 г., в област Шумен пълнолетните хора с умствена изостаналост са 344, а хората с психични заболявания са 1 623. 56 % от хората с увреждания са регистрирани в областния център Шумен – 1 111.

Основните идентифицирани проблеми на хората с увреждания са:

- Недостиг на здравни услуги и рехабилитация;
- Липса на транспорт от селата към общинския център, където се изпълнява услугата и съответно ограничен достъп на живеещите в селата;
- Липса на клинични пътеки за голяма част от заболяванията;
- Изолация от пазара на труда;
- Ниски доходи на лицата и семействата;
- Социална изолация в общността;

- Липса на дневна/почасова грижа;
- Липса на подкрепа за семейството;
- Недостъпна архитектурна среда.

Основните идентифицирани нужди са:

- Предоставяне на услуги за възстановяване и рехабилитация;
- Изграждане на умения за независим живот;
- Обучения за активно включване на пазара на труда;
- Осигуряване на подкрепа за семейството;
- Достъпна архитектурна среда;
- Подкрепа в социално включване в общността.

4.8. Лица и семейства в неравностойно положение

Лица с увреждания, настанени в институции

Специализираните институции за хора с увреждания са разделени според вида на проблема. В зависимост от възрастовия състав на хората, които са настанени, домовете функционират често като домове за стари хора, затова и клиентите не правят разлика между институциите. На територията на област Шумен има две специализирани институции за възрастни хора с увреждания: Дом за възрастни хора с психични разстройства с. Черни връх, общ. Смядово, в който са настанени 89 души и Дом за възрастни хора с умствена изостаналост с. Лозево, общ. Шумен, в който са настанени 90 души. За всички хора, настанени в специализирани институции е характерна потребността да живеят в близка до домашната среда, да получават адекватни на състоянието си грижи и да поддържат взаимоотношения с близките си.

Стари хора, настанени в специализирани институции

На територията на област Шумен действат две институции за стари хора – Домове за стари хора в гр. Шумен и в гр. Нови пазар.

Общият брой на настанените стари хора през годините е 173, като най-голям дял от тях - 114 - са хората, настанени в специализирани институции в същата община.

48 са старите хора, които чакат да бъдат настанени в институция.

Основните идентифицирани потребности на старите хора, настанени в домове са: нужда от грижа, особено за лежащите, предоставяне на грижа, достъп до медицинско обслужване, осигуряване на възможности за общуване и запълване на свободното време според индивидуалните интереси на клиентите.

Пенсионери

По данни на РУ „Социално осигуряване” Шумен, към 31.12.2009 г., на територията на област Шумен живеят 52 645 пенсионери. 11 864 от тях са хора с пенсии за инвалидност, а

1 591 са пенсионери със социални пенсии. Най-многобройни са пенсионерите, получаващи пенсии за стаж и възраст – 39 153.

Най-много пенсионери живеят в община Шумен – 35 047, а най-малко – 1 114 в община Никола Козлево.

Имайки предвид възрастовата структура на населението в област Шумен, считаме че това е рискова група на която трябва да се обърне внимание. Могат да бъдат изведени някои проблеми:

- Липса на транспорт от селата към общинския център, където се изпълнява услугата и съответно ограничен достъп на живеещите в селата;
- Липса на дневна/почасова грижа;
- Недостиг на здравни услуги – рехабилитация;
- Изолация от пазара на труда и необходимост от обучения за активно включване на пазара на труда;
- Подкрепа в общността за подобряване на контактите и общуването;
- Липса на подкрепа за семейството;
- Липса на клинични пътеки за голяма част от заболяванията.

Основни потребности на старите хора са:

- Подкрепа за ежедневните грижи в дома - помощ при самообслужване, поддържане на хигиена, пазаруване, придружаване;
- Осигурен достъп до аптеки и помощ при закупуване на лекарства;
- Достъп до медицинска помощ и здравни услуги;
- Осигуряване на социални контакти и психо-социална подкрепа;
- Компенсиране на изолираността от достъп до социални и здравни услуги на малките населени места в селските райони.

В област Шумен живеят общо 1 293 самотно живеещи стари хора. Най-много са в Община Върбица (310) и община Велики Преслав (300). Най-малко – само трима живеят в община Хитрино.

С изолираността на селата и ограниченият достъп до услуги, помощта на близките и взаимопомощта остава основен ресурс за хората в напреднала пенсионна възраст за справяне с ежедневните проблеми. Това допълнително поставя в неравностойно положение самотните стари хора, които са лишени от партньор и роднина.

Обект на социално подпомагане през 2009 година са 86 възрастни хора над 65 годишна възраст, като най-много от тях (37) с от община Шумен.

Безработни лица

Това са групи от безработни лица с по-ниска конкурентно способност на пазара на труда, в които се включват: безработни младежи; безработни младежи с трайно намалена работоспособност; безработни младежи от социални заведения, завършили образованието си; продължително безработни лица; безработни лица с трайно намалена работоспособност; безработни лица – самотни родители /осиновители/ и/или майки /осиновителки/ с деца до 3-

годишна възраст; безработни лица, изтърпели наказание “лишаване от свобода”; безработни жени над 50- годишна възраст и мъже над 55-годишна възраст; други групи безработни лица.

Етнически общности в неравностойно положение

В настоящата група са включени хора, живеещи в обособените ромски общности в област Шумен. В ромските квартали са налице различни фактори подкрепящи бедността – ранно отпадане от училище, ниско образование и квалификация на голяма част от жителите, трайна безработица и липса на трудови навици за част от тях, ограничени възможности за заетост, лоши битови условия, липса на достъп до здравни, социални, образователни услуги. Допълнителен фактор, затрудняващ развитието на общността е самото гето. Обособените ромски квартали са районите с най-голям относителен дял на непълнолетни майки, деца, настанени в институции, деца, в риск от отпадане от училище. Акумулирането на икономически, образователни и етнокултурни рискови фактори оказва най-силно влияние, когато семейството живее в рамките на собствената компактна малцинствена група.

Тази група попадат семейства в неравностойно положение, чиито децата рискуват да повторят модела на социална изолация на своите родители. За да се разбие затворения цикъл, е необходима комплексна интервенция насочена срещу бедността, която да подпомогне семействата да осигурят шансове за социално включване и развитие на своите деца:

- Наваксване на липсата на професионална квалификация и образование
Допълнителна професионална квалификация и образование за младежите, отпаднали от училище или с основно и по-ниско образование;
- Подкрепа на родителя в случаите на трайна безработица чрез допълнителна професионална квалификация и включване в програми за заетост, при липса на други възможности за заетост;
  - Изграждане на родителски капацитет и увереност;
  - Включване на децата от ранна възраст в детска градина с цел социализация и овладяване на български език;
  - Мотивация на детето и семейството за включване и задържане в образователната система;
  - Осигуряване на достъп до качествено образование за децата и конкурентноспособният на пазара на труда;
  - Директна работа в общността за подкрепа на семействата в неравностойно положение и за подпомагане на родителите и семейството при реинтеграция на децата, настанени в институции, както и превенция на изоставянето;
  - Изграждане на механизъм на междусекторно партньорство между институциите за използване на техните ресурси в подкрепа на семействата при преодоляване на бедността и социалната изолация.

5. Оценка на социалните услуги в област Шумен

Целта на анализа на социалните услуги е да се оценят възможностите на наличните ресурси за предотвратяване на рисковете и тяхното преодоляване.

5.1. Специализирани институции в област Шумен

5.1.1. Специализирани институции за деца

Дом за медико-социални грижи за деца

Домът се намира в гр. Шумен. Дейността на заведението е на държавна издръжка към Министерство на здравеопазването.

Основни цели:

1. Осигуряване на безопасна и сигурна среда за лечение, отглеждане и възпитание на децата;
2. Защита на техните права и интереси;
3. Повишаване на общото им благосъстояние;
4. Повишаване качеството на медико-социалната услуга и разширяването и с групи за седмична грижа.

В ДМСГД - Шумен се настаняват деца, живеещи при крайно лоши битови условия, застрашаващи живота и здравето им, вписани в регистър за осиновяване, с вродени малформации и здравословни проблеми затрудняващи отглеждането им в семейна среда, деца от семейна среда нуждаещи се от рехабилитация, доотглеждане на недоносени деца.

Капацитетът на дома е за 180 деца.

Броят на децата, настанявани през годините е както следва:

Година	2008		2009		Към април 2010	
	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
Брой	106	116	120	104	83	81
Общ брой	222		224		164	

Няма чакащи за настаняване деца.

Настанените деца в ДМСГД са от населени места от област Шумен.

Дом за деца, лишени от родителска грижа "Детелина"

Домът се намира в гр. Шумен. Дейността на заведението е делегирана от държавата и е на управление на Кмета на Общината, който е работодател на директора и второстепенен разпоредител на бюджета.

Основни цели:

1. Да се намали броя на децата за институционална грижа, чрез проучване на възможностите за пренасочването им към ползване на алтернативни социални услуги или за евентуална реинтеграция съвместно с ОЗД.

2. Да се осигури безопасна и благоприятна среда за развитие на детето, чрез индивидуална подкрепа в съответствие с неговите потребности.

3. Да се подпомогнат родителите при отглеждането, възпитанието и образованието на децата, чрез предоставяне на алтернативни социални услуги.

В ДДЛРГ „Детелина” се настаняват деца от 7 до 18 г. възраст за институционална или седмична грижа от и по преценка на Дирекция ”Социално подпомагане” – Отдел „Защита на детето”.

Капацитетът на дома е за 75 деца.

Броят на децата, настанявани през годините е както следва:

Година	2008		2009		Към април 2010	
	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
Брой	43	25	36	22	35	22
Общ брой	68		58		57	

Няма чакащи за настаняване деца.

Настанените деца в ДДЛРГ „Детелина” са от населени места от област Шумен.

Дом за деца, лишени от родителска грижа

Домът се намира в гр. Велики Преслав. Дейността на заведението е делегирана от държавата и е на управление на Кмета на Общината, който е работодател на директора и второстепенен разпоредител на бюджета.

Основни цели:

1. Да се намали броя на децата за институционална грижа, чрез проучване на възможностите за пренасочването им към ползване на алтернативни социални услуги или за евентуална реинтеграция съвместно с ОЗД.

2. Да се осигури безопасна и благоприятна среда за развитие на детето, чрез индивидуална подкрепа в съответствие с неговите потребности.

В дома се настаняват деца от на възраст от 7 до 18 г от социално слаби семейства, без родители, или с един родител, на родители с психични заболявания, претърпели насилие, излежаващи присъди.

Капацитетът на дома е през 2008 г. и 2009 г. е за 95 деца, а през 2010 г. е за 70 деца.

Броят на децата, настанявани през годините е както следва:

Година	2008		2009		Към април 2010	
	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
Брой	49	31	40	31	43	30
Общ брой	80		71		73	

Няма чакащи за настаняване деца.

Настанените деца в ДДЛРГ в гр. Велики Преслав са от населени места както от област Шумен, така и от населени места от други области на страната.

Дом за деца, лишени от родителска грижа "Слънце"

Домът се намира в гр. Каспичан. Дейността на заведението е делегирана от държавата и е на управление на Кмета на общината, който е работодател на директора и второстепенен разпоредител на бюджета.

Основните цели са намаляване броя на децата за институционална грижа, подкрепа за развитието на алтернативни социални услуги – приемна, дневна и седмична грижа. Социална подкрепа на семейства със затруднения в осигуряването на грижа за децата.

В ДДЛРГ „Слънце” се настаняват деца от 3 до 7 г. възраст: деца на самотни родители, деца-сираци или полусираци, деца, чиито родители се намират в крайна невъзможност да ги отглеждат, деца, чиито родители не полагат грижи за тях, деца на многодетни ромски семейства.

Капацитетът на дома е за 55 деца.

Броят на децата, настанявани през годините е както следва:

Година	2008		2009		Към април 2010	
	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
Брой	30	15	32	18	31	20
Общ брой	45		50		51	

Броят на чакащите лица за настаняване е:

Година	2008		2009		Към април 2010	
	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
Брой	5	5	0	5	0	4
Общ брой	10		5		4	

Настанените деца в ДДЛРГ „Слънце” са от населени места от област Шумен.

Дом за деца с умствена изостаналост "Калинка"

Домът се намира в с. Васил Друмев, община Шумен. Дейността на заведението е делегирана от държавата и е на управление на Кмета на Общината, който е работодател на директора и второстепенен разпоредител на бюджета.

Сградният фонд, оборудването и обзавеждането на Дома е общинска собственост.

Основни цели:

- Подобряване на условията на живот на децата настанени в институцията;
- Предоставяне на качествени грижи на децата със специални нужди и техните семейства;
- Намаляване броя на децата в институцията, чрез реинтеграция в биологичното или

разширеното семейство, приемно или осиновително семейство;

- Интеграция на децата в общността, чрез създаване на умения и навици за самообслужване, образование, професионални умения и подготовка за самостоятелен живот в други форми за социални услуги в общността: защитено жилище;
- Реформиране на институцията и предлагане на алтернативни социални услуги на децата с увреждания и техните семейства: седмична и дневна грижа.

ДДУИ "Калинка" е специализирана институция за предоставяне на социални услуги за деца от 3 до 18 годишна възраст, с умствена изостаналост и други съпътстващи генетични, наследствени и придобити увреждания, извън обичайната домашна среда.

Капацитетът на дома е за 50 деца.

Броят на децата, настанявани през годините е както следва:

Година	2008		2009		Към април 2010	
пол	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
Брой	32	18	32	18	32	18
Общ брой	50		50		50	

Брой чакащи за настаняване деца:

Година	2008		2009		Към април 2010	
пол	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
Брой	2	4	4	5	5	5
Общ брой	6		9		10	

Настанените деца в ДДУИ "Калинка" са от населени места както от област Шумен, така и извън областта.

5.1.2. Специализирани институции за възрастни

Дом за стари хора с отделение за лежачо болни „Д-р Стефан Смядовски” гр. Шумен

Специализираната институция се намира в гр. Шумен, м. „Мантово лозе”. Дейността на заведението е делегирана от държавата и е на управление на Кмета на Общината, който е работодател на директора и второстепенен разпоредител на бюджета.

Основни цели:

Дом за стари хора "Д-р Ст. Смядовски" е специализирана институция, предоставяща комплекс от социални услуги на лица, навършили възрастта за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст, съгласно Кодекса за социално осигуряване, включително на онези от тях, които имат процент намалена работоспособност, установен с експертно решение на ТЕЛК/НЕЛК. Шестдесет потребители са настанени в отделение за лежачо болни /30 жени и 30 мъже/ като 78 % от тях са с ЕР от ТЕЛК

Капацитетът на дома е за 130 лица, но поради техническа непригодност на една от сградите в дома могат да се настанят 116 души.

Броят на лицата, настанявани през годините е както следва:

Година	2008		2009		Към април 2010	
пол	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
Брой	43	25	36	22	35	22
Общ брой	68		58		57	

Броят на чакащите лица за настаняване е:

Година	2008		2009		Към април 2010	
пол	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
Брой	7	9	5	8	1	5
Общ брой	16		13		6	

Настанените лица в Дом за стари хора "Д-р Ст. Смядовски" са от населени места както от област Шумен, така и от населени места извън областта.

Дом за стари хора

Специализираната институция се намира в гр. Нови пазар. Дейността на заведението е делегирана от държавата и е на управление на Кмета на общината, който е работодател на директора и второстепенен разпоредител на бюджета.

Основни цели:

Домът за стари хора е специализирана институция, предоставяща комплекс от качествени социални услуги на възрастни лица.

Капацитетът на дома през 2008 г. и 2009 г. е за 45 лица, а през 2010 г. е за 65

Броят на лицата, настанявани през годините е както следва:

Година	2008		2009		Към април 2010	
пол	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
Брой	21	34	22	36	24	41
Общ брой	55		58		65	

Броят на чакащите лица за настаняване е:

Година	2008		2009		Към април 2010	
пол	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
Брой	4	0	6	5	7	7
Общ брой	4		11		14	

Настанените лица в Дом за стари хора са от населени места както от област Шумен, така и от населени места извън областта.

Дом за възрастни с умствена изостаналост

Специализираната институция се намира в с. Лозево, община Шумен. Дейността на заведението е делегирана от държавата и е на управление на Кмета на Общината, който е работодател на директора и второстепенен разпоредител на бюджета.

Основни цели:

- Създаване на условия за подпомагане, взаимопомощ, ефективна защита и социална интеграция на хора с ментални увреждания.
- Осигуряване на пълноценен и самостоятелен начин на живот в среда, близка до семейната.
- Преодоляване на социалната изолация чрез различни мероприятия, целящи социалното включване на хората с ментални увреждания в общността.
- Реформиране на институцията и предлагане на алтернативни социални услуги на лицата с увреждания и техните семейства: седмична и дневна грижа.

В дома са настанени мъже над 18 години с различна степен на умствена изостаналост.

Капацитетът на дома е за 90 лица.

Броят на лицата, настанявани през годините е както следва:

Година	2008		2009		Към април 2010	
Пол	мъже	Жени	мъже	жени	мъже	жени
Брой	90		90		90	
Общ брой	90		90		90	

Няма чакащи лица за настаняване.

Настанените лица в Дом за възрастни с умствена изостаналост са от населени места както от област Шумен, така и от населени места извън областта.

Дом за възрастни хора със психични разстройства

Специализираната институция се намира в с. Черни връх, община Смядово. Дейността на заведението е делегирана от държавата и е на управление на Кмета на Общината, който е работодател на директора и второстепенен разпоредител на бюджета.

Основни цели:

- Създаване на условия за подпомагане, взаимопомощ, ефективна защита и социална интеграция на хора с психични разстройства.
- Преодоляване на социалната изолация чрез различни мероприятия, целящи социалното включване на хората с ментални увреждания в общността.
- Реформиране на институцията и предлагане на алтернативни социални услуги на лицата с увреждания и техните семейства: седмична и дневна грижа.

В дома са настанени жени над 18 години с психични разстройства.

Капацитетът на дома е за 90 лица.

Броят на лицата, настанявани през годините е както следва:

Година	2008		2009		Към април 2010	
Пол	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени

Брой		90		92		90
Общ брой	90		92		90	

Няма чакащи лица за настаняване.

Настанените лица в Дом за възрастни с умствена изостаналост са от населени места както от област Шумен, така и от населени места извън областта.

ИЗВОДИ:

- Грижата за децата в специализираните институции е съобразена по-скоро с потребностите на институцията, а не с детските потребности и не е достатъчно индивидуализирана. Работата с децата изисква по-реалистични планове за грижа и работа със семействата, които да водят до увеличаване на компетентността на децата и техните семейства да се справят с проблемите, които са довели до настаняване в институция.

- Институциите (ДДЛРГ) извършват кризисно настаняване, за което не се наблюдава достатъчна готовност от тяхна страна, което създава рискове за адекватна интервенция и придвижване на случаите.

- Състоянието на човешките и материални ресурси на институциите позволяват основно подкрепа за посрещане на здравни и образователни нужди на децата.

- Персоналът в институциите има нужда от подкрепа – методическа подкрепа, обучение и супервизия за подобряване на грижата за настанените деца и във връзка с работа по тяхното извеждане от институцията.

- Специализираните институции за стари хора покриват желаещите и нуждаещите от настаняване хора от областта.

- Методическата помощ за персонала е ограничена до писмени указания от оторизираните структури.

- Домовете за стари хора не предлагат разнообразни услуги, които да стимулират тяхното активно включване на клиентите в организация на ежедневието и подържане на контакти в общността.

5.2. Услуги в общността

5.2.1. Услуги в общността за деца и семейства

Център за обществена подкрепа с разкрит център “Спешен прием” – Шумен

Центърът за обществена подкрепа с разкрит център “Спешен прием” се намира в гр. Шумен.

Доставчик на услугата е Сдружение „Институт по социални дейности и практики”, услугата се финансира от държавно делегиран бюджет и по Проекти на Сдружението.

Основната цел на Центъра за обществена подкрепа е да подобри качеството на живот на децата в семейната и социалната среда като предоставя качествени услуги, които да отговарят на потребностите и да са достъпни за всяко дете в риск и неговото семейство.

Ползвателите на услугата Център за обществени подкрепа са:

- Деца от 0 до 18 години в риск и техните семейства;
- Семейства, при които има риск от изоставяне или настаняване на детето в специализирана институция;
- Семейства, при което има риск от разрушаване на семейните връзки и отношения;
- Семейства, чиито деца са настанени в специализирана институция или в друго семейство – приемно или при роднини и близки;
- Кандидати за или вече одобрени приемни семейства;
- Кандидати за или вече одобрени осиновители;
- Семейства с деца със специални потребности (аномалии, увреждания, отклонения);
- Семейства, които не могат да се справят с проблемите и търсят професионална подкрепа за отглеждане и възпитание на детето;
- Деца от специализирани институции, на които предстои извеждане от институцията;
- Деца от общността, за работа по превенция на рисковото поведение.

Ползватели на услугата „Център Спешен прием” са:

Деца от 7 до 18 години, изпаднали е ситуация, рискова за физическото им оцеляване:

- Деца на улицата- скитащи, просещи;
- Деца, за които има съмнения за упражнено насилие- физическо, психическо или сексуално;
- Деца, избягали от дома или институция;
- Деца, които са подложени на системно психическо, сексуално насилие и negliжиране както и такива, които са свидетели на насилие;

Деца, настанени с мярка за полицейска закрила:

- Които са обект на престъпление;
- За които има опасност да бъдат въввлечени в престъпление;
- Има непосредствена опасност за живота и здравето на детето;
- Които са загубени или в безпомощно състояние;
- Които са останали без надзор;

Деца до 7 години в следните случаи:

- От 0 до 3 години детето се настанява в Център Спешен прием с родител;
- От 0 до 3 години без родител, детето се настанява в ДМСГД;
- От 3 до 7 години, детето се настанява в ЦСП

Капацитетът на услугата е:

- ЦОП – 64 места;
- Център за спешен прием – 6

Броят на лицата, настанявани през годините е както следва:

Брой ползватели за година в Център за обществена подкрепа

Година	2008		2009		Към април 2010	
	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
Брой	94	126	138	180	57	86
Общ брой	220		318		143	

Брой ползватели за година в Център „Спешен прием“

Година	2008		2009		Към април 2010	
	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
Брой	24	36	22	34	4	8
Общ брой	60		56		12	

Ползвателите на услугата са от населени места както от общината и областта, така и от други области на страната.

Звено „Майка и бебе“

Звено „Майка и бебе“ се намира в гр. Шумен.

Доставчик на услугата - Сдружение „Институт по социални дейности и практики“, като услугата се финансира от държавно делегиран бюджет.

Основната цел на Звено „Майка и бебе“ да предотврати изоставянето и настаняването в институция на децата от 0 до 3 години, като в същото време предотвратява ситуации, застрашаващи сигурността, здравето и развитието им. В случаите, когато се настаняват майки с повече от едно деца, някои от които на възраст над три години, се подпомага превенцията и на по-големите деца.

Настаняването в Звено „Майка и бебе“ цели още:

- Осигуряване на закрила на детето, без да се налага отделяне от майката и настаняване в специализирана институция;
- Осигуряване на ежедневно взаимодействие между майката и детето, което е от ключово значение за изграждане на привързаност;
- Оказване на специализирана помощ и подкрепа на майката, която ѝ дава възможност да се приспособи и да изгради привързаност към детето си;
- Предотвратяване на социалната изолация на двойката майка – дете и подготовка за успешно социално интегриране;
- Извършване на задълбочена оценка на родителския капацитет на майката, което подпомага органите за закрила при вземането на дългосрочни решения за бъдещето на детето.

Основен ползвател на целия комплекс от услуги в Звено „Майка и бебе“ е двойката майка – дете, при която детето е в риск от настаняване в институция и е на възраст до три години. Основни целеви групи са:

- Двойка майка – дете, при която детето е в риск от настаняване в специализирана институция /самотни майки, непълнолетни, майки в затруднено социално положение, двойка майка – дете, подложена на насилие/;

- Бременни в последните месеци на бременността в риск да изоставят детето си след раждането /непълнолетни бременни, които не са подготвени за родители, бременни в тежка материална, жилищна, финансова или семейна ситуация/;

- Двойка майка – дете в процес на възстановяване на семейните връзки след предприета реинтеграция, в случаи, когато детето е било настанено в специализирана институция и е необходим междинен етап на комплексна помощ и подкрепа за майката, за да може детето отново да се интегрира в семейството.

Капацитетът на услугата през 2008 и 2009 г. е за 8+8 лица, а през 2010 г. е за 6+6 лица.

Броят на лицата, ползвали услугите през годините е както следва:

Година	2008		2009		Към април 2010	
	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
Брой	2	4	2	13	1	4
Общ брой	6		15		5	

Ползвателите на услугата са от населени места както от област Шумен, така и от население места извън областта.

Дневен център за работа с деца на улицата – Шумен

Дневен център за работа с деца на улицата се намира в гр. Шумен.

Доставчик на услугата - Сдружение „Институт по социални дейности и практики”, като услугата се финансира от държавно делегиран бюджет и съфинансиране по Проекти на Сдружение ИСДП.

Основната цел на услугата ДЦРДУ е да осигури закрила и защита на децата на улицата чрез извеждането им от уличната среда, предоставяне на дневна грижа и осигуряване на условия за равен достъп на всяко дете до цялостната мрежа от здравни, социални и образователни услуги и придобиване на социални умения.

Основни ползватели на услугата са деца на улицата, идентифицирани като negliжирани, за които е установена липса на родителска или друга заместваща я грижа и контрол. Възрастовата граница на ползвателите е от 6 до 18 години. Те могат да бъдат деца, които:

- Деца, които пребивават сами на улицата епизодично или за различни периоди. Това са деца, които прекарват деня си на улицата, изкарват прехраната си /често и на своето семейство/, но вечер се прибират у дома.;

- Деца, които живеят и работят на улицата- самостоятелно или в неформални групи. Това са деца, които изцяло са прекъснали връзките със семействата си и са развили устойчиви навици за „уличен начин на живот”;

- Деца, които не са обхванати от образователната система или отпаднали от нея / деца в предучилищна и училищна възраст/;

- Деца, които скитат, просят или водят начин на живот, който създава риск от увреждане на физическото, психическото, нравственото, интелектуално и социално развитие;

- Деца, които са жертва на злоупотреба, насилие, експлоатация или всякакво друго нехуманно, унижително отношение или наказание в или извън семейството.;

- Деца, употребяващи инхаланти или други упойващи вещества.

Капацитетът на услугата е 15 места.

Броят на лицата, ползвали услугите през годините е както следва:

Година	2008		2009		Към април 2010	
	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
Брой	15	19	9	13	4	6
Общ брой	34		22		10	

Ползвателите на услугата са от населени места от община Шумен.

Приемна грижа

Услугата „Приемна грижа” се осъществява в гр. Шумен.

Доставчикът на услугата е Сдружение „Институт по социални дейности и практики” - София. Финансирането е от УНИЦЕФ по Проект „Разширяване на модела на приемна грижа в България”, който се реализира съвместно от Института по социални дейности и практики и Международна социална служба – България. Проектът е двегодишен (23.06.2009 – 23.06.2011).

Приемната грижа като социална услуга и мярка за закрила може да има и следните цели:

- Да осигури за определен период от време сигурна и безопасна семейна среда за детето, която да допринесе за неговото пълноценно физическо, психическо и емоционално развитие;
- Превенция на институционализацията на деца и осигуряване на подкрепа за биологичните родители в кризисни ситуации;
- Подготовка на детето за самостоятелен живот и обучение/развиване на социални умения;

Социалната услуга е предназначена за деца в риск /настанени в специализирани институции; жертва на насилие в семейството; деца с увреждания, жертва на трафик, с проблеми в поведението и други/.

Ползватели на услугата са и родителите на децата, до решаване на кризата в семейството, както и приемните родители.

Капацитетът на услугата не е определен.

Броят на лицата, ползвали услугите през годините е както следва:

Година	2008		2009		Към април 2010	
	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
Брой						
Общ брой					38 приемни семейства, от тях: 21 за Община Шумен; 1 за Община Венец; 3 за Община Велики Преслав; 1 за Община Върбица	

			0 за Смядово 0 за Хитрино 4 за Нови пазар; 3 за Каспичан 4 за Каолиново 1 за Никола Козлево 36 са децата настанени в приемни семейства
--	--	--	---

Ползвателите на услугите на Центъра са лица, живеещи в населени места от област Шумен.

Център за обществена подкрепа

Центърът за обществена подкрепа се намира в гр. Нови пазар.

Доставчик на услугата е Сдружение „Асоциация ЕС-О-ЕС жени и деца, преживели насилие”, услугата е държавно делегирана дейности.

Основната цел на Центъра за обществена подкрепа е да подобри качеството на живот на децата в семейната и социалната среда като предоставя качествени услуги, които да отговарят на потребностите.

Ползвателите на услугата Център за обществени подкрепа са:

- Деца, извършили противообществени прояви;
- Деца, жертва на насилие;
- Деца, отпадащи и необхванати от училище и на възраст от 7 до 18 години;
- Кандидат приемни родители;
- Родители, които срещат трудности при отглеждането на възпитанието на децата си;
- Бременни майки и майки с новородени от рискови общности;
- Деца с наднормено тегло.

Капацитетът на услугата е за 63 лица.

Броят на лицата, настанявани през годините е както следва:

Година	2008		2009		Към април 2010	
	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
Брой	62	80	107	107	64	66
Общ брой	142		214		130	

Ползвателите на услугата са от населени места както от общината и областта, така и от други области на страната.

5.2.2. Услуги в общността за деца и възрастни хора с увреждания

Център за социална рехабилитация и интеграция на хора с физически увреждания

Центърът за социална рехабилитация и интеграция на хора с физически увреждания се намира в гр. Шумен.

Доставчикът на услугата е Регионална организация на Съюза на инвалидите – Шумен. Финансирането на услугата е държавна делегирана дейност.

Целта на услугата е добро образование и квалификация на хората с увреждания, равнопоставено участие на пазара на труда и активно включване в социалния живот.

Ползвателите на услугата са хора с увреждания.

Капацитетът на услугата е за 25 лица.

Броят на лицата, ползвали услугите през годините е както следва:

Година	2008		2009		Към април 2010	
	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
Брой	18	36	24	40	14	24
Общ брой	54		64		38	

Ползвателите на услугите на Центъра са лица, живеещи в населени места от община Шумен.

5.2.3. Услуги в общността за възрастни хора с увреждания

Център за социална рехабилитация и интеграция на лица със зрителни увреждания – ЦСРИЛЗУ

Центърът за социална рехабилитация и интеграция на лица със зрителни увреждания се намира в гр. Шумен.

Доставчикът на услугата е Регионална съюзна организация на слепите – Шумен. Финансирането на услугата е държавна делегирана дейност.

Целта на предоставяните услуги е допринасяне за социалната рехабилитация и интеграция на хората със зрителни увреждания, безплатно обучение в елементарна рехабилитация, адаптиране към зрителния дефект и формиране на умения за пълноценен и самостоятелен живот.

Потребители на услугите в Центъра са хора със зрителни увреждания над 71%.

Капацитетът на услугата е за 25 лица.

Броят на лицата, ползвали услугите през годините е както следва:

Година	2008		2009		Към април 2010	
	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
Брой	13	12	19	13	12	18
Общ брой	25		32		30	

Ползвателите на услугите на Центъра са лица, живеещи в населени места от община Шумен.

Център за социална рехабилитация и интеграция на хора с увреждания

Центърът за социална рехабилитация и интеграция на хора с увреждания се намира в гр. Шумен.

Доставчикът на услугата е община Шумен. Финансирането на услугата е държавна делегирана дейност.

Целите на предоставяните услуги са:

- Задоволяване на потребителското търсене от социални, социалнопсихологически и други услуги чрез висок професионализъм и етика в поведението. Гарантира се качество на услугите при максималното съхраняване независимостта на личността и сигурността на собствеността.
- Подобряване условията на живот на ползвателите му, включително на тяхното психо-физическо и социално благосъстояние, като се използват всички средства за съхраняване, укрепване и развитие на техните лични качества и възможности, с цел успешното им социално интегриране в обществото при съвременните условия на живот.
- Насърчаване и създаване условия за самопомощ и самостоятелност, за поддържане на социалните контакти и активна дейност.

Потребители на услугите на Центъра са хора с увреждания, останали самотни, без социални контакти.

Капацитетът на Центъра е 30 места.

Броят на лицата, ползващи услугите през годините е както следва:

Година	2008		2009		Към април 2010	
	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
Брой	10	25	5	27	9	24
Общ брой	35		32		33	

Ползвателите на услугите на Центъра са лица, живеещи в населени места от община Шумен.

Защитено жилище за лица с психични разстройства

Защитеното жилище се намира в с. Царев брод, община Шумен.

Доставчикът на услугата е община Шумен. Финансирането на услугата от месец ноември 2008 г. до месец май 2009 г.- по проект на програма ФАР. От 2010 г. е държавно делегирана дейност.

Целите на предоставяните услуги са:

- Създаване на условия за подпомагане, взаимопомощ, социална интеграция и ефективна защита на потребителите на социалната услуга;
- Осъществяване на дейности за постигане на социално включване и възстановяване на изгубените социални умения и навици;

- Осигуряване на пълноценен и самостоятелен начин на живот в подходяща среда, близка до семейната, с възможност за подкрепа и изява.

Потребители на услугите са пълнолетни мъже с психични разстройства, настанени в специализирани институции, с възможност да бъдат изведени. Възможно е и приемането на лица с цел превенция.

Капацитетът на наблюдаваното жилище е 8 места.

Броят на лицата, настанявани през годините е както следва:

Година	2008		2009		Към април 2010	
Пол	мъже	Жени	Мъже	жени	мъже	Жени
Брой	10		12		6	
Общ брой	10		12		6	

Ползвателите на услугите на жилището са лица, живеещи в населени места както от община Шумен, така и от населени места извън общината.

Наблюдавано жилище

Наблюдаваното жилище се намира в гр. Шумен.

Доставчикът на услугата е община Шумен. Финансирането на услугата от 2006 г. до 01.01.2007 г. по проект, а след това е държавна делегирана дейност.

Целта на предоставяните услуги е:

- Да подпомага социалната интеграция и професионалната реализация на младите хора в неравностойно социално положение като развива личностните ресурси и съдейства за създаване на тесни връзки и сътрудничество между младежите в нужда и местните институции и общността.
- Да предостави условия за самостоятелен и независим живот на младите хора, под наблюдението и с подкрепата на екип от професионалисти.

Потребители на услугите са младежи и девойки, на които предстои да напуснат или, които са напуснали специализирана институция, преходно или защитено жилище, както и млади хора в общността по пътя към техния самостоятелен живот, навършили 18 години.

Капацитетът на наблюдаваното жилище през 2008 и 2009 г. е 4 места, а през 2010 е 6 места.

Броят на лицата, настанявани през годините е както следва:

Година	2008		2009		Към април 2010	
пол	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
Брой	34	14	32	16	32	16
Общ брой	48		48		48	

Ползвателите на услугите на жилището са лица, живеещи в населени места както от община Шумен, така и от населени места извън общината.

Домашен социален патронаж

Домашният социален патронаж се намира в гр. Шумен.

Доставчик на услугата е община Шумен и се финансира изцяло от общинския бюджет.

Целите на услугата са задоволяване на основни жизнени потребности, здравни потребности, потребности от решаване на социални и административни проблеми и др.

Ползватели на услугата са лица в надтрудоспособна възраст, както и лица с трайно намалена работоспособност над 71 на сто, определена от ТЕЛК/НЕЛК, които не са в състояние сами да организират и задоволяват основните си жизнени потребности и нямат близки, или близките им са възпрепятствани да се грижат за тях.

Капацитетът на услугата е съответно за 2008 г. - 200 души, през 2009 г. и 2010 г. – 400 души.

Броят на лицата, ползвали услугите през годините е както следва:

Година	2008		2009		Към април 2010	
	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
Брой	94	106	102	204	98	214
Общ брой	200		306		312	

Ползвателите на услугата са лица, живеещи в населени места от община Шумен.

Обществена трапезария

Обществената трапезария се намира в гр. Шумен.

Доставчик на услугата е Община Шумен и финансирана на 100 % от общински бюджет.

Целта на услугата е задоволяване на основна жизнена потребност от прехрана, на лица изпаднали в безпомощност

Ползватели на услугата са лица, изпаднали в безпомощност, поради липса на доходи и близки, които да се грижат за тях; Самотни стари хора и инвалиди, получаващи минимални пенсии; Скитащи и безпризорни лица.

Капацитетът на услугата е за 50 души.

Броят на лицата, ползвали услугите през годините е както следва:

Година	2008		2009		Към април 2010	
	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
Брой	22	28	26	24	25	25
Общ брой	50		50		50	

Ползвателите на услугата са лица, живеещи в населени места от област Шумен.

Домашен социален патронаж

Домашният социален патронаж се намира в гр. Венец.

Доставчик на услугата е община Венец и се финансира по НП „От социални помощи към осигуряване на заетост”.

Целите на услугата са подобряване качеството на живот на хора в неравностойно положение в общината.

Ползватели на услугата са възрастни лица и хора, нуждаещи се от чужда помощ.

Капацитетът на услугата през 2008 г. е за 228 лица.

Броят на лицата, ползвали услугите през годините е както следва:

Година	2008		2009		Към април 2010	
	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
Брой	50	178				
Общ брой	228					

Ползвателите на услугата са лица, живеещи в населени места от община Венец.

Домашен социален патронаж

Домашният социален патронаж се намира в гр. Венец.

Доставчик на услугата е община Венец и се финансира по НП „Социални услуги в семейна среда”.

Целите на услугата са подобряване качеството на живот на хора в неравностойно положение в общината.

Ползватели на услугата са възрастни лица и хора, нуждаещи се от чужда помощ.

Капацитетът на услугата през 2009 г. е за 32 лица.

Броят на лицата, ползвали услугите през годините е както следва:

Година	2008		2009		Към април 2010	
	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
Брой			8	24	0	0
Общ брой			32		0	

Ползвателите на услугата са лица, живеещи в населени места от община Венец.

Домашен социален патронаж

Домашният социален патронаж се намира в гр. Върбица.

Доставчик на услугата е община Върбица и се финансира от общинския бюджет.

Целите на услугата са подобряване качеството на живот на хора в неравностойно положение в общината, чрез разширяване на социалните услуги.

Ползватели на услугата са лица в пенсионна възраст.

Капацитетът на услугата е за 60 до 86 лица.

Броят на лицата, ползвали услугите през годините е както следва:

Година	2008		2009		Към април 2010	
	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
Брой	25-35	20-32	30-45	25-30	31-56	20-25
Общ брой	40-67		55-75		51-81	

Ползвателите на услугата са лица, живеещи в населени места от община Върбица.

Домашен помощник

Услугата се предоставя на територията на община Върбица.

Доставчик на услугата е община Върбица и се финансира от ОП „Развитие на човешките ресурси”.

Целите на услугата са подобряване качеството на живот на хора в неравностойно положение в общината.

Ползватели на услугата са възрастни и самотно живеещи хора.

Капацитетът на услугата през 2009 г. – 30, а през 2010 г. - 44.

Броят на лицата, ползвали услугите през годините е както следва:

Година	2008		2009		Към април 2010	
	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
Брой	0	0	8	22	10	34
Общ брой	0		30		44	

Ползвателите на услугата са лица, живеещи в населени места от община Върбица.

Домашен социален патронаж

Домашният социален патронаж се намира в гр. Каолиново.

Доставчик на услугата е община Каолиново и се финансира от общинския бюджет.

Целите на услугата са задоволяване на битови потребности на възрастни хора и на хора с увреждания.

Ползватели на услугата са хора с увреждания, нуждаещи се от чужда помощ.

Капацитетът на услугата е за 64 лица.

Броят на лицата, ползвали услугите през годините е както следва:

Година	2008		2009		Към април 2010	
	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
Брой	0	0	10	54	0	0
Общ брой	0		64		0	

Ползвателите на услугата са лица, живеещи в населени места от община Каолиново.

Домашен помощник

Услугата се предоставя на територията на община Калиново.

Доставчик на услугата е община Каолиново и се финансира по проект „Социални услуги в семейна среда” и НП „От социални помощи към осигуряване на заетост”.

Целите на услугата са задоволяване на битови потребности на възрастни хора и на хора с увреждания.

Ползватели на услугата са хора с увреждания.

Капацитетът на услугата през 2008 г. – 51, а през 2009 г. - 53.

Броят на лицата, ползвали услугите през годините е както следва:

Година	2008		2009		Към април 2010	
	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
Брой	12	39	15	38	0	0
Общ брой	51		53		0	

Ползвателите на услугата са лица, живеещи в населени места от община Каолиново.

Дневен център за възрастни хора с увреждания

Дневният дом за възрастни хора с увреждания се намира в с. Кюлевча, община Каспичан.

Доставчикът на услугата е Община Каспичан. Финансирането на услугата е държавна делегирана дейност.

Целта на предоставяните услуги е ограничаване на социалната изолация, реинтеграция и медицинска рехабилитация.

Потребители на услугите на Дневния дом са лица с увреждания на опорно-двигателния апарат, лица нуждаещи се от рехабилитация след инсулт, фрактури и др.

Капацитет на Дневния дом е за 30 лица.

Броят на лицата, ползвали услугите през годините е както следва:

Година	2008		2009		Към април 2010	
	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
Брой	0	0	30	26	15	9
Общ брой	0		56		24	

Ползвателите на услугите на Центъра са лица, живеещи в населени места от община Каспичан.

Домашен социален патронаж

Домашният социален патронаж се намира в гр. Каспичан.

Доставчик на услугата е община Каспичан и се финансира от общинския бюджет.

Целите на услугата са подпомагане на възрастни хора и хора в неравностойно положение.

Ползватели на услугата са лица над трудоспособна възраст, хора с намалена работоспособност над 71 %.

Капацитетът на услугата е за 180 лица.

Броят на лицата, ползвали услугите през годините е както следва:

Година	2008		2009		Към април 2010	
	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
Брой	72	97	73	95	76	97
Общ брой	172		168		173	

Ползвателите на услугата са лица, живеещи в населени места от община Каспичан.

Домашен социален патронаж

Домашният социален патронаж се намира в с. Никола Козлево.

Доставчик на услугата е община Никола Козлево и се финансира по проект „Социални услуги в семейна среда”.

Целите на услугата са оказване на помощ на самотни възрастни лица в домашни условия.

Ползватели на услугата са самотни възрастни лица и болни хора.

Капацитетът на услугата през 2009 г. - 42.

Броят на лицата, ползвали услугите през годините е както следва:

Година	2008		2009		Към април 2010	
	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
Брой	0	0	20	22	0	0
Общ брой	0		42		0	

Ползвателите на услугата са лица, живеещи в населени места от община Никола Козлево.

Домашен социален патронаж

Услугата се предоставя на територията на община Никола Козлево.

Доставчик на услугата е Сдружение „Инициативи за регионално развитие” Гражданско общество” и се финансира по НП „От социални помощи към осигуряване на заетост”.

Целите на услугата са оказване на помощ на самотни възрастни лица.

Ползватели на услугата са самотни и възрастни лица.

Капацитетът на услугата през 2008 г. - 39.

Броят на лицата, ползвали услугите през годините е както следва:

Година	2008		2009		Към април 2010	
	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
Брой	18	21	0	0	0	0
Общ брой	39		0		0	

Ползвателите на услугата са лица, живеещи в населени места от община Никола Козлево.

Домашен помощник

Услугата се предоставя на територията на община Никола Козлево.

Доставчик на услугата е община Никола Козлево и се финансира по проект „Социални услуги в семейна среда”.

Целите на услугата са оказване на помощ на болни лица в домашни условия.

Ползватели на услугата са хора с увреждания.

Капацитетът на услугата през 2009 г. - 28.

Броят на лицата, ползвали услугите през годините е както следва:

Година	2008		2009		Към април 2010	
	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
Брой	0	0	17	11	0	0
Общ брой	0		28		0	

Ползвателите на услугата са лица, живеещи в населени места от община Никола Козлево.

Домашен социален патронаж

Домашният социален патронаж се намира в гр. Нови пазар.

Доставчик на услугата е община Нови пазар и се финансира от общинския бюджет.

Целите на услугата са подпомагане на възрастни хора и хора в неравностойно положение.

Ползватели на услугата са лица на възраст над 60 години, хора с намалена работоспособност и 50 до 100% и деца инвалиди.

Капацитетът на услугата е съответно за 2008 г. - 150 души, през 2009 г. и 2010 г. – 220 души.

Броят на лицата, ползвали услугите през годините е както следва:

Година	2008		2009		Към април 2010	
	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
пол						

Брой	38	121	54	176	56	195
Общ брой	159		230		251	

Ползвателите на услугата са лица, живеещи в населени места от община Нови пазар.

Социален асистент

Услугата „Социален асистент” се реализира на територията на община Нови пазар.

Доставчик на услугата е община Нови пазар и се финансира от МТСП и съфинансира от общинския бюджет.

Целите на услугата са подобряване качеството на живот на хората с увреждания, осигуряване на заетост на безработни лица.

Ползватели на услугата са лица с над 90 % инвалидност с чужда помощ.

Капацитетът на услугата е съответно за 2008 г. - 56 души, през 2009 г.– 34 души.

Броят на лицата, ползвали услугите през годините е както следва:

Година	2008		2009		Към април 2010	
	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
Брой	22	34	13	21	0	0
Общ брой	56		34		0	

Ползвателите на услугата са лица, живеещи в населени места от община Нови пазар.

Социални услуги в семейна среда

Услугата се реализира на територията на община Нови пазар.

Доставчик на услугата е община Нови пазар и се финансира по проект „Социални услуги в семейна среда”.

Целите на услугата са предоставяне на услуги в домашни условия на хора с трайни увреждания, насочени към поддържане на хигиената в жилището и други комунално-битови услуги..

Ползватели на услугата са лица с различни видове увреждания и самотно живеещи хора.

Капацитетът на услугата през 2009 г.– 90 души.

Броят на лицата, ползвали услугите през годините е както следва:

Година	2008		2009		Към април 2010	
	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
Брой	0	0	40	87	0	0
Общ брой	0		127		0	

Ползвателите на услугата са лица, живеещи в населени места от община Нови пазар.

Социоконсултантски услуги

Услугата се реализира на територията на община Нови пазар.

Доставчик на услугата е община Нови пазар и се финансира по програма НП „От социални помощи към осигуряване на заетост”.

Целите на услугата са консултиране на групи в неравностойно положение и съдействие при подаване на документи по различни институции.

Ползватели на услугата е предназначена за широк кръг от населението.

Капацитетът на услугата през 2008 г.– 12 души, 2009 г. – 6, 2010 г. – 12 души.

Броят на лицата, ползвали услугите през годините е както следва:

Година	2008		2009		Към април 2010	
	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
Брой	0	12	0	6	1	11
Общ брой	12		6		12	

Ползвателите на услугата са лица, живеещи в населени места от община Нови пазар.

Дневен център за възрастни хора с увреждания

Дневният дом за възрастни хора с увреждания се намира в гр. Смядово.

Доставчикът на услугата е МТСП, Агенция за социално подпомагане. Финансирането на услугата е държавна делегирана дейност.

Целта на предоставяните услуги е разчупване на изолацията, в която хората попадат след излизането им от трудоспособна възраст, създаване на условия за социални контакти и възможности на хора с увреждания да се чувстват част от обществото, да им се осигури взаимопомощ.

Потребители на услугите на Дневния дом са възрастни хора.

Капацитетът на Дневния дом е за 20 лица.

Броят на лицата, ползвали услугите през годините е както следва:

Година	2008		2009		Към април 2010	
	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
Брой					4	16
Общ брой					20	

Ползвателите на услугите на Центъра са лица, живеещи в населени места от област Шумен.

Защитени жилища 1 и 2

Защитеното жилище се намира в гр. Смядово.

Доставчикът на услугата е община Смядово. Финансирането на услугата е държавно делегирана дейност.

Целите на предоставяните услуги са ресоциализация в обществото.

Потребители на услугите са възрастни хора с психични разстройства.

Капацитетът на защитените жилища е 16 места.

Броят на лицата, настанявани през годините е както следва:

Година	2008		2009		Към април 2010	
Пол	мъже	Жени	Мъже	жени	мъже	Жени
Брой				16		16
Общ брой			16		16	

Ползвателите на услугите на жилището са лица, живеещи в населени места от област Шумен.

Домашен социален патронаж

Домашният социален патронаж се намира в гр. Смядово.

Доставчик на услугата е община Смядово и се финансира изцяло от общинския бюджет.

Целите на услугата са задоволяване на основни жизнени потребности, здравни потребности, потребности от решаване на социални и административни проблеми и др.

Ползватели на услугата са самотни възрастни лица и хора с увреждания

Капацитетът на услугата е съответно за 2008 г. - 70 души, през 2009 г. и 2010 г. – 80 души.

Броят на лицата, ползвали услугите през годините е както следва:

Година	2008		2009		Към април 2010	
пол	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
Брой	32	38	35	45	32	48
Общ брой	70		80		80	

Ползвателите на услугата са лица, живеещи в населени места от община Смядово.

Домашен помощник

Услугата се предоставя на територията на община Хитрино.

Доставчик на услугата е община Хитрино и се финансира по проект по ОП „Развитие на човешките ресурси”.

Целите на услугата са грижа в семейна среда за независим и достоен живот на самотно живеещи възрастни хора.

Ползватели на услугата са самотно живеещи хора и хора с увреждания.

Капацитетът на услугата през 2009 г. и 2010 г. е за 71 лица.

Броят на лицата, ползвали услугите през годините е както следва:

Година	2008	2009	Към април 2010
--------	------	------	----------------

пол	мъже	жени	мъже	жени	мъже	жени
Брой	0	0	17	54	17	54
Общ брой	0		71		71	

Ползвателите на услугата са лица, живеещи в населени места от община Хитрино.

ИЗВОДИ:

- Социалните услуги в общността са съсредоточени преди всичко в областния град.
- Приоритетно са развити услуги за деца с увреждания. Услугите за други рискови групи деца не са развити в достатъчна степен. В община Шумен са налице достатъчен брой услуги за деца и младежи с увреждания, които посрещат нуждите на тази немалка група. Въпреки това някои от услугите функционират с ограничен достъп за клиентите, вероятно поради липса на информиране и насърчаване на потребителите. Работата със семействата на децата с увреждания по отношение е крайно ограничена, което вероятно също допринася сравнително малкия брой деца с увреждания да ползват услугите.
- В област Шумен липсват: услуги за развитие и подкрепа на родителските умения; услугите за социална интеграция и реинтеграция, други услуги като приемна грижа и грижа при близки и роднини са слабо застъпени.
- Липсва добре развита приемна грижа.
- Недостатъчно са използвани ресурсите за отглеждане на деца в разширеното семейство и настаняване в приемни семейства.
- Капацитетът на институциите за възрастни лица в област Шумен не дава възможност за индивидуализиране на грижата и създава рискове за влошаване на състоянието на настанените лица.
- Персоналът на институциите е предимно медицински и не получава достатъчно подкрепа за предоставянето на социални услуги.
- Организацията на работа в институциите и длъжностите на персонала създават предпоставки настанените лица да развият по-скоро зависимост от чуждата помощ, отколкото да придобиват социални умения за по-успешно си функциониране в институцията и в общността.
- Институциите не подкрепят правата на лично пространство и участие на настанените в дейностите по тяхното ежедневие. Подобренията на сградния фонд и условията на живот на настанените възрастни хора в институциите е ограничено.
- Дневните центрове покриват част от нуждите на хората, но като организация на работа не създават възможности за клиентите да посрещат техни конкретни нужди, които могат да не са свързани с ежедневен престой в центъра, и които клиентите могат да ползват в дома си.
- Услугата „Домашен социален патронаж” и „Домашен помощник” са най-достъпната и традиционна услуга в област Шумен. Нейната мобилност я прави още по-популярна и предпочитана. Домашния социален патронаж в повечето общини приоритетно осигурява храна, а социалните услуги са свързани с поддържане на личната хигиена и хигиената на жилищните помещения, обитавани от ползвателя; съдействие за снабдяване с необходимите технически помощни средства при ползватели с увреждане.

6. Заключение и препоръки

6.1. Основни изводи от ситуационния анализ и оценката на потребностите

Вследствие на демографския срив, характерен за цялата страна, намалява броят на населението в трудоспособна възраст общо (мъже и жени). Застаряващо и намаляващо е населението в селата, което води към обезлюдяване на някои от селските райони в областта. Възрастовата структура на населението на областта придобива регресивен характер. Отчитайки различните фактори – външни и вътрешни, които влияят на социалните и демографските процеси, се очертават устойчиви негативни тенденции в социоекономическото развитие на област Шумен:

- Намаляване на населението в икономически активна възраст.
- Неблагоприятни тенденции във възрастовата и образователна структура на работната сила.
- Голям брой регистрирани безработни без специалност и ниско образование.
- Висок процент на безработицата, особено в селата, при което се наблюдава нарастване на рисковата група на безработните младежи; нарастване групата на безработните над 50 години; циклична безработица – висок процент на регистрираните безработни за втори и трети път; прогресивно увеличение и висок процент на продължително безработните.
- Към тенденцията намаление на раждаемостта се прибавят нови тенденции на структурни промени – ранна раждаемост, абсолютно и относително увеличаване на децата от проблемни семейства, които се оказват в условия на потенциален риск още при раждането си.
- Висок дял на хората с увреждания, както и на самотно живеещите стари хора, пръснати в многобройните селца и махали в областта.

6.2. Общи изводи за наличните социални услуги

- Пренаситеност на специализирани социални институции, като част от тяхната материална база, човешки ресурс, административен потенциал би могло да се използва за разкриване и развитие на алтернативни форми на услуги.
- Предлаганите алтернативни социални услуги на територията на областта не покриват реалните потребности и не обхващат всички рискови групи.
- Новоразкритите социални услуги в повечето общини са приоритетно насочени само към една конкретна рискова група, което показва, че развитието на им не е в резултат на предварително планиране.
- Липса или недостатъчно квалифициран персонал в системата на социалните услуги най-вече в малките населени места и общини.

- „Социално договаряне“ (т.е. възлагането на социални услуги) все още е предизвикателство. Независимо от възможностите в нормативната уредба, общините в област Шумен не са провели конкурси за предоставяне на социални услуги в партньорство с НПО. В момента е налице неравнопоставеност между общината, и доставчиците по отношение на достъпа до финансирането на проектите. Като възложител и доставчик на социалните услуги, общините по принцип имат достъп до публичните средства, а достъпът на НПО изцяло зависи от волята на кмета. Поради тази причина подкрепата между участниците остава само на хартия и липсва реално партньорство.

- Услуги в общността ползват общо 151 деца и 3 219 възрастни лица с увреждания. През последните 3 години намаляват предоставяните услуги в общността, тъй като осигурените услуги с изключение на ДСП са по програмата Личен асистент. Свиването на бройките по националната програма намалява и достъпността на услугата на местното ниво.

Общи изводи за услугите за деца

- Няма гарантиран набор от услуги по превенция, които да оказват подкрепа на родители и деца, които да подпомагат отглеждането и възпитанието на децата, като училище за родители, училищна подкрепа, информиране на децата за техните права и отговорности, услуги за свободното време на деца.

- Услугите за превенция на рискови групи деца са крайно ограничени. Съществуващите услуги повече са центрирани към децата и почти не се отнасят към родителите и налични рискови групи в областта (млади майки с риск да изоставят децата си, бедни и самотни родители с нисък родителски капацитет; подкрепа на осиновители, родители на деца с отклоняващо се поведение).

- По отношение на рисковите групи деца, развитите социални услуги подкрепят преди всичко децата с увреждания в градовете. В същото време някои от услугите за деца с увреждания не се използват с пълен капацитет въпреки наличните ползватели. Извън подкрепа остават деца с увреждания в селските райони.

- Услугите за деца и семейства, които са преживели или преживяват сериозен проблем са преди всичко в специализираните институции, които не предлагат организация на живот, близка до семейната. Децата, настанени в институция, нямат възможност да ползват подкрепа от центрове за социални услуги.

- Приемната грижа е неразвита в областта, настаняването при близки и роднини е недостатъчно използвано като ресурс за отглеждане на децата.

- Липсват услуги за деца и младежи с психични проблеми и жертви на насилие и трафик.

- Извън подкрепа на услугите остават деца с отклоняващо се поведение, деца в риск за отпадане от училище.

- По отношение на капацитета на социалните услуги за деца в област Шумен е налице преобладаващ брой на местата в институции, с основен дял на ДМСГД и специализираните институции за деца с увреждания, в сравнение с капацитета на социалните услуги в общността за деца.

- Съществува риск големият брой на деца (от 0 до 3 години), настанени в специализирана институция да се запази, тъй като липсват услуги, които да предотвратят ранното настаняване на деца в институция.

Изводи за услугите за възрастни

- Специализираните институции в областта за възрастни хора с увреждания обслужват в голяма степен ползватели от други области.
- Социалните услуги за възрастни, които са достъпни и имат клиенти са Центровете по социална рехабилитация и интеграция, които се ползват от местни жители във Шумен.

Изводи за услугите за стари хора

- Услугите за стари хора са развити в домове и домашен социален патронаж.
- Дневните центрове не покриват нуждите на старите хора в областта.
- Персоналът на услугите за стари хора не ползва методическа подкрепа и обучение.
- Домашният социален патронаж е най-достъпната услуга в общността за стари хора, която в някои населени места може да бъде подобрена по отношение на разширяване на персонала и дейностите, включени в услугата.

6.3. Препоръки

Общи препоръки към Областната стратегия за развитие на социалните услуги

- Необходимо е да се развие максимално широко партньорство и включване на всички заинтересовани страни в разработването на Областната стратегия за социалните услуги във Шумен. Специфичните характеристики на проблемите на рисковите групи – значителният брой деца и възрастни в институциите, високият общ брой на индивидите и групите в риск, които обаче са разпръснати в малки селища на територията на областта и т.н. – изискват решения на областно ниво. Такъв тип комплексна интервенция може да бъде иницирана и осъществявана със съвместните усилия на всички заинтересовани страни. На първо място това са кметовете, Общинските съвети, доставчиците на услуги, НПО на общинско ниво, а на областно ниво – Областна администрация и местно-базираните структури на съответните министерства и държавни агенции. Обединяващата роля може да поеме Областният съвет за развитие – Шумен като ключова структура, която да приеме и валидизира Областната стратегия и план за развитие на социалните услуги чрез консултации и послания към участниците в процеса.

- Приоритетно направление на областната стратегия за социалните услуги трябва да стане деинституционализацията, с развитието на максимално широк спектър от услуги за семействата в риск с цел превенция на изоставянето и за извеждане на децата от институциите.

- Необходимо е да се развият разнообразни услуги за деца в общността, които да подпомогнат деинституционализацията и развитието на големия брой деца в ситуация на изоставяне, отглеждани в ДМСГД и ДДЛРГ в областта.

- Приоритетна необходимост на стратегията е развитието на мерки за превенция и услуги за подкрепа на семействата в риск, за да се намали рискът от трайна институционализация на големия брой деца, настанени в ДМСГД и ДДЛРГ, поради бедност, безработица, лоши битови условия на семействата.

- В Областната стратегия да се предвидят целенасочени мерки за преодоляване на липсата на персонал и/или неговата недостатъчна квалификация, без което е трудно осъществимо развитието на необходимите социални услуги в малките населени места и общини.

- Необходимо е изграждането на механизми на междусекторно партньорство между институциите за използване на техните ресурси в подкрепа на семействата при преодоляване на бедността и социалната изолация.

- Съществуват и рискови групи, които не са анализирани в настоящия доклад - лица, които напускат места за лишаване от свобода; деца на улицата; младежи, напускащи институциите; лица със зависимости (най-вече алкохолно зависими). Необходимо е проучване на тези групи (макар и малки), на техните проблеми и потребности с цел планиране на подходящи услуги в стратегията за социални услуги.

- За идентифициране на децата, жертви на домашно насилие и за семейства с агресивно поведение на родителите е необходимо да се подобри комуникацията с детските градини, училищата и неправителствените организации. Ресурсите на образователната система и тенденцията на развитие на извънкласни дейности могат да бъдат използвани за превенция на агресивното поведение. Същевременно самите училища, особено в малките населени места, трябва да бъдат подпомогнати с допълнителна квалификация, каквато имат социалните работници, при проектирането на извънкласни занимания, насочени към превенция на агресията.

- Подпомагане развитието на капацитета на неправителствения сектор за участие в разработването и прилагането на местни политики, чрез подобро партньорство с местните (общински) власти в процеса на областното планиране на социални услуги, както и включване в доставянето.

- Необходимо е разнообразяване на социалните услуги и развиване на нови и гъвкави, алтернативни услуги, които да съответстват на спецификата на потребностите на рисковите групи в областта. В областта се развиват еднотипни социални услуги - защитени жилища и дневни центрове и по-малко се експериментира с други форми на социална подкрепа – като мобилна работа, подкрепа в домашни условия, жилищно настаняване с различни степени на подкрепа и др.

- В контекста на общия процес на деинституционализация е необходимо да се ограничи развиването на услугата “седмична” грижа за деца. Правилникът за организацията и дейността на домовете за деца, лишени от родителска грижа обхваща с дадените възможности за развиване на “седмична” грижа, без да е ясно какво представлява този тип услуга в рамките на институцията. Развиването на седмична грижа в специализирана институция на практика е форма на институционална грижа, а не на услуги в общността и е необходимо допълнително разясняване и обучение на персонала в тази насока.

- Необходимо е общините да си взаимодействат на регионално ниво - например за връщане на лица от специализирани институции от други общини и региони или чрез създаване на съвместни специализирани услуги за специфични рискови групи.

7. Използвани съкращения

АЗ	Агенция по заетостта към МТСП
АСП	Агенция за социално подпомагане
АХУ	Агенция за хора с увреждания
ДАЗД	Държавната агенция за закрила на детето
ДБТ	Дирекция +Бюро по труда”
ДДЛРГ	Дом за деца, лишени от родителски грижи
ДМСГД	Дом за медико-социални грижи за деца
ДРСЗ	Дирекция “Регионална служба по заетостта”
ДСП	Дирекция „Социално подпомагане”
ДЦДМУ	Дневен център за деца и младежи с увреждания
ДЦДМУИ	Дневен център за деца и младежи с умствена изостаналост
ДЦДУ	Дневен център за деца с увреждания
МБАЛ	Многопрофилна болница за амбулаторно лечение
МКБППМН	Местна комисия за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни
МТСП	Министерството на труда и социалната политика
НПО	Неправителствена организация
НП ”ОСПОЗ”	Национална програма „От социално подпомагане към осигуряване на заетост”
ОЗД	Отдел “Закрила на детето”
Отдел “СЗ”	Отдел “Социална закрила”
ПРООН	Програма за развитие на организацията на обединените нации
РДСП	Регионална дирекция за социално подпомагане
РЗОК	Регионална здравноосигурителна каса
РИО на МОМН	Регионален инспекторат по образование към Министерството на образованието, младежта и науката
РИОКОЗ	Районна инспекция по опазване и контрол върху общественото здраве
РПУ	Районно полицейско управление
РЦЗ	Регионален център по здравеопазване
СУ	Социална услуга
ЦОП	Център за обществена подкрепа